

Fiskālās disciplīnas
padome

Pieņemts Fiskālās disciplīnas padomes sēdē
Nr.6(67) 2023. gada protokols Nr. §1.1.

Uzraudzības ziņojums par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2024.-2026. gadiem un budžetu 2024. gadam

2023

Saturs

Kopsavilkums	3
Saīsinājumi	9
1. Fiskālās politikas attīstība	10
1.1. 2022. gada rezultāts un pēdējo gadu retrospekcija	10
1.2. Fiskālā pozīcija 2024.-2026. gadiem	13
1.3. Vienreizējo (ekonomikas un sociālās stabilizācijas) pasākumu fiskālā ietekme	18
2. Fiskālie riski un citi jautājumi	20
3. Makroekonomiskās vides novērtējums	24
3.1. Būtiskākās izmaiņas pēc FM makroekonomisko prognožu apstiprināšanas	24
3.2. Makroekonomiskās vides aktuālā attīstība 2023. gada otrajā pusgadā	25
3.3. Makroekonomisko un fiskālo prognožu izpildes pārbaudes rezultāti	36
4. Fiskālie skaitliskie nosacījumi VTBI 2024-2026	42

Kopsavilkums

1. Vidēja termiņa budžeta ietvara projekta izstrāde 2024.-2026. gadiem tiek balstīta uz makroekonomikas prognozēm, kas apstiprinātas Padomē 2023. gada 13. jūnijā¹. Tomēr kopš FM prognožu apstiprināšanas notikušas divas būtiskas izmaiņas: (1) š.g. 29. septembrī CSP ir veikusi apjomīgu nacionālo kontu datu revīziju un (2) ir pasliktinājusies makroekonomiskā vide un iepriekš identificēto risku ietekme ekonomikā pieaugusi.
2. CSP nacionālo kontu datu revīzija būtiski ietekmējusi IKP novērtējumu gan faktiskajās, gan salīdzināmajās cenās, kā arī IKP deflatora novērtējumu. Izmaiņas aptver periodu no 2018. gada, ieskaitot 2023. gada IKP pieauguma tempu. Saskaņā ar CSP publicētiem sezonāli izlīdzinātiem datiem, pēc 29.09.2023. nacionālo kontu datu revīzijas, Latvijas IKP 2023. gada pirmajā pusgadā samazinājās par 0,6%. IKP pirmā pusgada rezultātu ietekmēja preču un pakalpojumu eksporta negatīvais devums (-1,6%) un mājsaimniecību patēriņa negatīvais devums (-0,9 %). Pozitīvi devumi IKP pirmajā pusgadā bija valdības patēriņam (+1,1%) un investīcijām (+1,6%), kas lielā mērā saistīts ar ES fondu līdzekļu apguvi (sezonāli izlīdzināti dati).
3. CSP datu revīzijas dēļ, FM nav mainījusi iepriekš FDP apstiprinātās makroekonomiskās prognozes, tas arī netika paredzēts budžeta izstrādes laika grafikā. Mūsaprāt, nacionālo kontu revīzija var ietekmēt *ex-post* uzkrāto deficīta novērtējumu. Padome, saskaņā ar FDL 11. pantā paredzēto kārtību, veiks ikgadējo novērtējumu par uzkrāto deficītu korekcijas mehānisma piemērošanu, balstoties uz aktuālajiem CSP datiem un publicēs ziņojumu šī gada decembrī.
4. Latvijas Banka² š.g. 29.septembrī publicēja IKP prognozes, paredzot, ka 2023. gadā Latvijas ekonomika augs par 0,6% (korekcija -0,2 pp.), bet nākošā gadā IKP pieaugums būs 3% (korekcija -0,1 pp.). Prognozes publiskotas 2 stundas pirms CSP lejupvērstās korekcijas izziņošanas.
5. Latvijas un arī Eirozonas (EZ) inflācijas rādītāji ir ievērojami samazinājušies, tomēr ECB vidējā termiņa inflācijas mērķis (2%) vēl nav sasniegts, turklāt inflācijas gaidas³ EZ joprojām ir nedaudz augstākas nekā to varētu sagaidīt pašreizējās stingrās monetārās politikas apstākļos. Arī starptautisko institūciju jaunākās prognozes paredz nelielu inflācijas kāpumu: piemēram, SVF⁴ prognozē Eirozonas inflāciju 3,6% 2024. gadā, bet ECB⁵ 3,2%. Latvijā, saskaņā ar LB jaunākām prognozēm⁶, inflācija 2024. gadā varētu sasniegt 2,3%, savukārt Finanšu ministrija prognozē inflāciju 2,2% apmērā. Attiecībā uz 2025. gadu - lielākā daļa prognozētāju, ieskaitot FM, LB un komercbankas, paredz inflāciju ap 2,5%.
6. Inflācija Baltijas valstīs gandrīz gadu bija viena no augstākajām Eiropā un, lai gan patēriņa cenas kopumā samazinās, pamatinflācijas rādītāji paliek augsti, pašlaik tie svārstās ap 8%. Latvijas Bankas septembra prognozē 2023. gadam - pamatinflācija prognozēta 8,2%, bet 2024. gadā 5,3%.
7. Turpmākajos gados FM prognozējusi, ka ekonomika funkcionēs zem tās potenciāla un izlaižu starpība būs negatīva. Tajā pašā laikā bezdarba līmenis ir zems, šogad tas nepārsniedza 6,5%. Bezdarba līmenis ir zemāks par FM novērtēto bezdarba līmeni, kas neietekmē algas (NAWRU), šī vērtība 2023. gadam ir 6,8%. Šāda disproporcija liecina, ka darba tirgū ir vērojams darbaspēka deficīts un sagaidāms spiediens, uz darba devējiem, kāpināt darba

¹ Makroekonomiskās prognozes 2023 un VTBI 2024-2026 | Fiskālās disciplīnas padome (fdp.gov.lv)

² Prognozes | Latvijas Banka

³ Inflation perceptions and expectations (europa.eu)

⁴ World Economic Outlook, October 2023: Navigating Global Divergences (imf.org)

⁵ ECB speciālistu 2023. gada septembra makroekonomiskās iespēju aplēses euro zonai (europa.eu)

⁶ Prognozes | Latvijas Banka

- samaksu, it īpaši uz inflācijas ietekmē zaudētās pirktspējas fona. Tas arī nozīmē risku uzņēmumu veiktspējai un liecina, ka nav pamata gaidīt būtisku ekonomikas izaugsmi un budžeta ieņēmumu izaugsmi VTBI 2024.-2026. plānošanas periodā.
8. Izsakot viedokli par VTBI 2024-2026, Padome savā analizē un lēmumos balstās uz FDL normu piemērošanas ekonomisko būtību un atzīst, ka ekonomika ir piedzīvojusi vairāku krīžu triecienus, kas prasīja mīkstināt fiskālās prasības. Vienlaikus Padomes, kā neatkarīgas koleģiālas institūcijas, mandāts ir sniegt likumdevējiem neatkarīgu novērtējumu par VTBI atbilstību Fiskālās disciplīnas likuma normām, kas savukārt nodrošina ekonomikas ciklā sabalansētas fiskālās politikas plānošanu.
 9. No fiskālā viedokļa, 2022.gads bija salīdzinoši veiksmīgs - vispārējās valdības budžetā ir bijis 1720,9 miljonu eiro jeb 4,4% no IKP deficīts (budžeta likumā bija plānots 4,8% deficīts); strukturālā budžeta bilance ir pozitīva +0,3%. Šobrīd arī 2023. gada budžets kopumā izpildās labi un tiek prognozēts, ka gads beigsies ar 2,7% no IKP deficītu, lai arī budžeta likums šogad paredzēja VV budžeta deficītu 4,2% apmērā no IKP. Salīdzinot ar budžeta likumā paredzētajiem rādītājiem, ir sagaidāms VVBB uzlabojums 616 miljonu eiro apmērā, kas rodas no 475 miljoniem eiro lielākiem ieņēmumiem, 224,2 miljoniem mazākiem izdevumiem un negatīvākām EKS korekcijām 83,3 miljonu apmērā.
 10. 2024. gadā nebūs spēkā EK vispārējā izņēmuma klauzula, savukārt FDL normas ir spēkā jau kopš 2023. gada sākuma. Š.g. jūlijā ES Padomē apstiprinātās rekomendācijas fiskālā jomā Latvijai iesaka: i) izbeigt spēkā esošos energoresursu atbalsta pasākumus, ii) neto primāro izdevumu nominālajam pieaugumam nākamgad nevajadzētu pārsniegt 3% iii) saglabāt valsts finansētās publiskās investīcijas un nodrošināt ANM dotāciju un citu ES fondu efektīvu apguvi, iv) Paplašināt nodokļu uzlikšanu, tostarp īpašumam un kapitālam.
 11. Valdības fiskālā stratēģija 2024. un turpmāko gadu budžetiem balstās uz minimālās VV strukturālās bilances (-0,5% no IKP) uzturēšanu. Pie vienreizējiem izdevumiem, kas tiek izslēgti no vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķa, tiek pieskaitīti: (a) Covid-19 atbalsta pasākumi, (b) energoresursu cenu ārkārtēja pieauguma samazināšanas pasākumi, (c) papildus aizsardzības un iekšējās drošības izdevumi virs 2022. gada līmeņa un vienreizējās investīcijas (izdevumi) valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai (d) atbalsts Ukrainai.
 12. Šogad vienreizējo pasākumu ietekme uz VVBB tiek novērtēta 1,06 miljardu eiro (2,5% no IKP) apmērā. Lielāko daļu no tiem sastāda aizsardzības un drošības pasākumi (456 m. eiro) un energoatbalsta pasākumi (429 m. eiro). 2022. gadā vienreizējo pasākumu ietekme uz VVBB sasniedza 1,88 miljardus eiro (4,8% no IKP). Tuvākajos gados papildus finansējums drošībai un aizsardzībai pasliktinās VVBB par 457 miljoniem eiro (1,1% no IKP) šogad, par 810 miljoniem eiro (1,8% no IKP) 2024. gadā, par 881 miljoniem eiro (1,8% no IKP) 2025.gadā un par 596 miljoniem eiro (1,2% no IKP) 2026. gadā.
 13. Saskaņā ar FM definēto fiskālo politiku, makroekonomiskajām un fiskālajām prognozēm, pēc attiecīgās fiskālās telpas aizpildīšanas, FM prognozē sekojošas VVBB: (-2,8%) 2024. gadā, (-2,3%) 2025. gadā un (-0,9%) 2026. gadā. Šādi rādītāji nodrošinātu strukturālās bilances mērķa -0,5% no IKP ievērošanu nākamajos gados. Jāatzīmē, ka 2024. gada VVBB rezultāts tiek sasniegts ar ievērojamu ES fondu korekciju 426 miljonu eiro apmērā. Ar ES fondu korekciju jāsaprot finanšu grāmatošanas korekcijas no dažādu ES fondu naudas plūsmas, ja ienākošais finansējums noteiktā gadā attiecas uz citu gadu.
 14. **Fiskālie skaitliskie nosacījumi, veidojot VTBI 2024-2026, ir ievēroti daļēji.** Atšķirības starp strukturālo un nominālo deficītu, kas 2024. gadam ir attiecīgi (-0,5%) un (-2,8%), norāda uz būtisku vienreizējo pasākumu apjoma ietekmi strukturālās bilances

mērķi. Pašreizējais budžeta plāns rada nekorektu priekšstatu par gandrīz strukturāli sabalansētu budžetu. Padome uzsver, ka pastāvīgam izdevumu pieaugumam laika gaitā jābūt saskaņotam ar papildu ieņēmumu avotiem vai mazākiem relatīvajiem izdevumiem citās jomās.

15. Padome uzskata, ka papildus aizsardzības un iekšējās drošības izdevumus virs 2022. gada līmeņa un vienreizējās investīcijas (izdevumus) valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai pareizāk būtu neuzskatīt par vienreizējiem izdevumiem. Šāda precedenta radīšana vienreizējiem izdevumiem ir bīstama un rada nekorektu iespaidu, ka šie izdevumi turpmāk nebūs jāfinansē, lai gan pastāvošajā ģeopolitiskajā situācijā tas nav reāli. Vienreizēju pasākumu izmantošana bija zināmā mērā pamatota SP 2023-2026 izstrādes periodā, kā pagaidu risinājums 2023. gadam, kad bija spēkā FDL noteikumi, bet ES noteikumi joprojām bija apturēti.

16. Papildus tam, Padome vērs uzmanību uz sekojošām atkāpēm no FDL fiskālo skaitlisko nosacījumu ievērošanas:

(i) Strukturālās bilances apmērs visam periodam 2024-2026 ir plānots 0,5% no IKP, kas saskan ar FDL 10. panta nosacījumiem, tomēr šī bilances mērķa saturs nevar tikt atzīts par atbilstošu. Šāds strukturālā deficīta līmenis panākts izslēdzot no vispārējās valdības budžeta bilances ne tikai ciklisko komponenti un vienreizējos atbalsta pasākumus, tādus kā: (1) Covid-19 pandēmijas pasākumi, (2) pasākumus enerģijas cenu pieauguma mazināšanai un (3) atbalstu Ukrainas bēgļiem, kas pēc būtības ir vienreizēji ārkārtas pasākumi, bet arī (4) aizsardzības un iekšējās drošības finansējumu virs 2022 gada līmeņa un (5) vienreizējos izdevumus valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai. Padome šajā un arī iepriekšējos ziņojumos norādījusi, ka izdevumi aizsardzības un iekšējās drošības investīciju finansējuma palielinājumam virs 2022. gada līmeņa un arī FM speciāli nodalītās vienreizējās investīcijas (izdevumi) valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai nevar tikt atzīti par vienreizējiem pasākumiem ES Vademecum metodoloģiskajā izpratnē⁷. Ievērojot Padomes viedokli un izslēdzot šādus pasākumus no strukturālās bilances, strukturālais deficīts pārsniedz FDL 10. pantā noteikto līmeni (-0,5% no IKP), līdz ar to šis FDL skaitliskais nosacījums nav ievērots. Padome uzsver, ka Fiskālās disciplīnas likumā vienreizējo pasākumu koncepts nav definēts. Tomēr FM uztur Stabilitātes programmā 2023. – 2026. gadam⁸ definēto pieeju, nosakot atšķirīgus mērķus: saskaņā ar nacionālo un saskaņā ar ES metodoloģiju, kā arī atsaucās uz vienreizējo izdevumu tvērumu, kas ir nostiprināts likuma "Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam" 5.pantā⁹.

(ii) Saskaņā ar ES metodoloģiju, aprēķinot strukturālās bilances mērķi VTBI 2024-2026.g., no VVBB nominālās bilances izslēgta tikai cikliskā komponente, savukārt iepriekš pieminētie vienreizējie izdevumi vispār netika iekļauti, jo pretējā gadījumā tiktu pārsniegts arī ES metodoloģijā noteiktais SB deficīta līmenis (-1% no IKP). Tādējādi, saskaņā ar ES metodoloģiju 2024. gadam strukturālā bilance -1,7%, 2025 gadā (-1,2%), bet 2026. gadā -0,7%. Strukturālā bilance ik gadu tiek samazināta ar soli 0,5 pp., tomēr 2024. gadā tā pārsniedz ES fiskālā regulējumā atļauto strukturālās bilances līmeni par 0,7 pp., bet 2025. gadā par 0,2 pp.

(iii) Koriģēto izdevumu aprēķināšana nav pilnā mērā veikta saskaņā ar FDL noteikto kārtību - jo izlīdzināto izdevumu ES fondu un valsts parāda izdevumu vietā tiek ņemti faktiskie šo pozīciju prognozētie izdevumi attiecīgajā gadā. Lai gan šādā gadījumā

⁷ Vade Mecum on the Stability and Growth Pact – 2019 Edition (europa.eu)

⁸ <https://tapportal.mk.gov.lv/meetings/protocols/85f82008-0af8-430c-a9ef-1704b9920e3e>

⁹ Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam (likumi.lv)

skaitliskās novirzes nav lielas, tomēr šāda prakse norāda uz situatīvu FDL normu interpretāciju. Tādējādi, FM aprēķinātie korigētie maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi ir plānoti 13,577 miljrd. eiro 2024. gadā, 13,725 miljrd. eiro 2025. gadā un 14,116 miljrd. eiro 2026. gadā.

(iv) Informācija izdevumu pieauguma nosacījuma aprēķināšanai nav sniegta pilnā apmērā, tādēļ Padome balstās uz indikatīviem aprēķiniem. Aprēķini liecina, ka 2024. gadā nominālais IKP pieaugs par 5,5%, tajā pašā laikā izdevumi pieaugs par 12%, bet nodokļu ieņēmumi, t.sk., bankas nodoklis, akcīzes nodoklis u.c., prognozēti 8,9% un paredzamo izdevumu pieaugumu nekompensē. Tādējādi, izdevumu pieauguma noteikumu koncepts pēc būtības netiek ievērots. Attiecībā uz šo, FM, paskaidrojumos par VTBI 2024-2026, ir norādījusi, ka augstas inflācijas un kara izraisīto vienreizējo izdevumu prognožu un faktiskās apguves noviržu apstākļos, izdevumu pieauguma un pārmantojamības nosacījumu ievērošana nozīmētu, ka potenciāli fiskālā telpa būtu jāsamazina, lai nodrošinātu tādu matemātisku nosacījumu izpildi, kam nav atrodams ekonomisks pamatojums.

- 17. Padome vērs uzmanību uz riskiem budžeta ieņēmumu pusē.** Nodokļu ieņēmumi ir nozīmīgākais ienākumu avots Valsts konsolidētajā kopbudžetā, kas nākamgad veidos 80,7% no tā kopējā apjoma. Risks ir saistīts ar to, ka būtiskais ieņēmumu pieaugums, ko stimulēja augstā inflācija, turpmākos gados, krītoties inflācijai, nav sagaidāms. Vienlaikus, no augstās inflācijas perioda mantotais izmaksu līmenis varētu radīt negatīvu fiskālu efektu. FM 2024. gada kopbudžeta plāna nodokļu ieņēmumu prognozes ir konservatīvas un līdzīgas FDP nodokļu modeļa prognozēm, kas kopsummā ir par 1,6% lielākas par FM prognozēto. Arī FDP nodokļu ieņēmumu modelī tika ņemta vērā prognozējamā lēnā ekonomiskā izaugsme un arī zemāka inflācija. 2024. gadā nodokļu ieņēmumi kopbudžetā tiek plānoti 13,8 miljardu apmērā, kas ir par 1,1 miljardiem jeb 8,9% vairāk nekā tiek plānots iekasēt šogad.
- 18.** FM sagatavotā un MK apstiprinātā Fiskālo risku deklarācija piedāvā fiskālo nodrošinājuma rezervi 0,1% apmērā no IKP 2024., 2025., un 2026. gadā. Fiskālās disciplīnas padome akceptē fiskālā nodrošinājuma rezervi 0,1% apmērā no IKP 2024. gadam.
- 19.** Parāda nosacījuma izpilde ir atbilstoša Māstrihtas kritērijiem. Valsts Kases 2023. gadā prognozētais vispārējās valdības parāds ir prognozēts 39,9%, 2024. gadam 41%, 2025. gadam 41,1% un 2026. gadam 41%. Padome atzinīgi vērtē valdības deklarācijā ietvertos apņemšanos īstenot tādu fiskālo politiku, kas vispārējās valdības parādu ilgtermiņā vidēji uztur 40 % līmenī no IKP un aicina to ievērot. Padome vērs uzmanību, ka FM prognozē, procentu izdevumu pieaugumu no 233 milj. eiro 2023. gadā līdz 381 milj. eiro 2024. gadā, bet 2026. gadā tas pārsniegs 500 milj. eiro. Tādējādi, papildu VVB deficīta izmaksas pie 4% procentu likmju līmeņa palielinās valdības procentu likmju izdevumus par vairāk kā 50 milj. eiro turpmākajos gados.
- 20.** Padome vērs uzmanību, ka starptautiskajos novērtējumos Latvijai ir salīdzinoši augsts kredītreitings, kas iegūts, tai skaitā, pateicoties atbildīgai fiskālās politikai. Tomēr ģeopolitiskā situācija negatīvi ietekmējusi S&P nākotnes vērtējumu Latvijai. Aģentūras Moody's kredītreitings Latvijai ir A3 un nākotnes novērtējums stabils, S&P vērtējums A+, nākotnes novērtējums negatīvs, Fitch novērtējums A-, nākotnes vērtējums pozitīvs, R&I vērtējums A nākotnes vērtējums stabils¹⁰. Augsts starptautiskais novērtējums ļauj aizņemt līdzekļus un pārfinansēt parādu par iespējami izdevīgām likmēm, lai gan ierobežojošās monetārās politikas sekas attieksies arī uz Latvijas parāda apkalpošanas izmaksām.

¹⁰ Kredītreitings | Kredītreitings | Valsts kase

21. Padome ir veikusi makroekonomisko un fiskālo prognožu kvalitātes novērtējumu periodā no 2004.-2021.gadam un šīs analīzes rezultāti ļauj secināt, ka kopumā FM izstrādāto prognožu kvalitāte ir pieņemamā līmenī periodos, kad ekonomikā nenotiek būtiskas negatīvas pārmaiņas, piemēram, globālā finanšu krīze, Covid-19 pandēmija, energokrīze un tml. Krīžu periodos kļūdu apjoms būtiski pieaug gan FM prognozēs, gan EK prognozēs, kas tika pieņemtas par reālā IKP prognozes etalona-vērtībām.
22. Padome vēlas norādīt uz pastāvošo risku kopumu, kas vidējā termiņā var negatīvi ietekmēt valsts fiskālo veiktspēju¹¹, to vidū Padome vēlas uzsvērt joprojām ļoti saspringto ģeopolitisko un drošības situāciju pasaulē, globālu lēnu ekonomikas izaugsmi, Latvijas ekonomikas attīstības riskus, ES dalībvalstu nespēju vienoties par efektīvām reformām fiskālajā tiesiskajā ietvarā, procentu likmju pārmērīgu spiedienu uz sabiedrību, kā arī populisma pieaugumu politiskā diskursā.
23. Starptautiskie militārie konflikti un to izraisītā makroekonomiskā nestabilitāte, notikumu neprognozējamība šobrīd ir galvenais fiskālo risku avots. Latvija ir maza un atvērta ekonomika, kura bieži ir pakļauta ārējo ekonomisko un politisko faktoru ietekmēm. Ņemot vērā, ka fiskālā politika ir valdības ātrākais ietekmes instruments negaidītu problēmu risināšanā, valstij ir nepieciešamas fiskālās drošības rezerves. Par to liecina arī daudzu pasaules valstu realizētā riskantā fiskālā politika, kas var izraisīt nopietnu globālu finansiālo krīzi, kura skartu arī Latviju.
24. Pēdējo gadu notikumi atklāja un aktualizēja krīzes regulējuma normu nepietiekamību gan ES, gan nacionālajā fiskālajā tiesiskajā ietvarā. Miera laikos izstrādātie tiesiskie ietvari nebija pilnā mērā piemēroti Covid-19 pandēmijas, kara situācijas un arī strauju klimata pārmaiņu izraisītu seku fiskālai absorbēšanai. Tas izpaudās straujā, visas ES, parāda apmēra pieaugumā no 78% 2019. gadā līdz 87% 2021.gadā. Jāteic, ka 2022. gadā ES parāds samazinājās līdz 84%, lielā mērā pateicoties augstajai inflācijai. Tomēr 2024. gadam plānotie deficīta rādītāji daudzās ES valstīs pārsniedz 3%. Arī Latvijas nacionālais fiskālais ietvars saskārās ar nepieciešamību izveidot speciālu regulējumu - Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likumu, kas ļāva uz laiku ierobežot FDL normas. Papildus tam, izstrādājot SP 2022-2025, tika formulēta speciāla Valdības fiskālās politikas stratēģiju, kas ļāva atzīt par vienreizējiem pasākumiem izdevumu pieaugumu valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai. Tādējādi, periodā kopš 2020. gada, Latvijas fiskālajā regulējumā ir uzkrājies precedentu kopums, kas potenciāli ļauj arī turpmāk situatīvi interpretēt fiskālo tiesisko ietvaru, lai panāktu fiskālo skaitlisko nosacījumu formālu ievērošanu. Padome vērs uzmanību, ka šāda situatīva pieeja ilgtermiņā var nelabvēlīgi ietekmēt fiskālo disciplīnu. Padome sagaida, ka pēc ES ekonomiskas pārvaldības tiesiskā ietvara reformu iedzīvināšanas, reformētie fiskālie nosacījumi tiks atbilstoši iestrādāti nacionālajā fiskālajā likumdošanā. Padome, FDL atvēršanas gadījumā, ierosina stiprināt tā sadaļas, kas paredz ārkārtas apstākļu iestāšanos, jo tas novērstu iespējas dažādi interpretēt FDL normas, t.sk., arī attiecībā uz vienreizējo diskrecionāro pasākumu piemērošanu.
25. Pieaugošās procentu likmes ir jāvušas finanšu sektoram ievērojami palielināt savu peļņu, vienlaicīgi ievērojami samazinot rocību daļai hipotekāro kredītu ņēmēju. Šai sakarā valdība un parlaments šobrīd apsver četras politikas iniciatīvas: i) finanšu sektoram noteikt avansa maksājumus no peļņas, ii) Altum dot papildus garantijas sociāli mazāk aizsargātiem kredītņēmējiem, iii) noteikt kredītiestādēm par pienākumu uz ierobežotu laiku samazināt procentu likmes; iv) ieviest hipotekārā kredīta ņēmēju aizsardzības nodevu, kuru maksātu

¹¹ LV_PEAK_BAROMETRS_LV_08062023.pdf (lu.lv)

bankas. Padome norāda, ka likmju samazināšanas projekta autori secinājuši, ka šāds regulējums varētu radīt tiesiskus riskus un ietekmi uz finanšu pakalpojumu pieejamību un investīciju vidi nākotnē.

Saīsinājumi

AS	Akciju sabiedrība
ANM	ES Ekonomikas atveseļošanas un noturības mehānisms
BPP	Budžeta plāna projekts
LBFV	Likums par budžetu un finanšu vadību
Covid-19 krīzes likums	Likums Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību
ECB	Eiropas Centrālā Banka
EK	Eiropas Komisija
EKS	Eiropas kontu sistēma
ES	Eiropas Savienība
ESAO	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
EZ	Eirozona
FDL	Fiskālās disciplīnas likums
FDP	Fiskālās disciplīnas padome
FM	Finanšu ministrija
FNR	Fiskālā nodrošinājuma rezerve
FRD	Fiskālo risku deklarācija
IIN	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis
IKP	Iekšzemes kopprodukts
LB	Latvijas Banka
nd un -	Nav datu / nav attiecināms
NAWRU	Bezdarba līmenis kas neietekmē algu
Padome	Fiskālās disciplīnas padome
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
SIP	Stabilitātes un izaugsmes pakts
SB	Strukturālā bilance
SP	Latvijas stabilitātes programma
SPBS	Stabilitātes programmas bāzes scenārijs
SVF	Starptautiskais valūtas fonds
VID	Valsts ieņēmumu dienests
Uzraudzības ziņojums	Fiskālās disciplīnas uzraudzības ziņojums
VTBI	Vidēja termiņa budžeta ietvars
VTBIL	Vidēja termiņa budžeta ietvara likums
VTM	Vidēja termiņa mērķis
VVBB	Vispārējās valdības budžeta bilance
VVB	Vispārējās valdības budžets
VV	Vispārējā valdība

1. Fiskālās politikas attīstība

1.1. 2022. gada rezultāts un pēdējo gadu retrospekcija

1. **2022.gadā Vispārējās valdības budžetā ir bijis 1720,9 miljonu eiro jeb 4,4% no IKP deficīts (budžeta likumā bija plānots 4,8% deficīts); strukturālā budžeta bilance pozitīva +0,3%.** Budžeta bilances rādītājus, neskatoties uz nelabvēlīgajiem ģeopolitiskajiem un ekonomiskajiem procesiem, ievērojami uzlaboja inflācija, kas gan palielināja nodokļu ieņēmumus, gan nominālā IKP izaugsmi. Nominālā IKP izaugsme arī ievērojami samazināja vispārējās valdības parāda izmēru attiecībā pret IKP – 40,8% 2022. gada beigās. Kopumā valdības Covid-19, energoresursu cenu pieauguma kompensāciju programmas, gāzes rezervju (vienreizējie pasākumi) negatīvo fiskālo ietekmi (4,8% no IKP) pilnībā kompensēja inflācijas ietekme. Arī 2022. gadā spēkā bija 2020. gadā aktivizētā ES Stabilitātes un izaugsmes pakta vispārējā izņēmuma klauzula, kas ļauj palielināt vispārējās valdības budžeta deficītu. Attiecīgi arī FDL fiskālie nosacījumi lielā mērā 2022. gadā nedarbojās. Tabula 1.1. zemāk parāda, ka valsts speciālais budžets, pašvaldību budžeti un atvasināto publisko personu budžeti 2022. gadā ir noslēgušies ar pozitīvu bilanci. Pamatbudžeta bilance bija negatīvāka nekā paredzēts 2022. gada budžeta likumā, tomēr pozitīvāka nekā gadu atpakaļ, jo lielākā daļa atbalsta instrumentu tika finansēta tieši no pamatbudžeta. Ievērojamās ES fondu korekcijas rezultējās negatīvās EKS korekcijās. CSP 2023. gada 29. septembra ievērojamās valsts nacionālo kontu datu korekcijas būtiski neietekmēja 2022. gada fiskālos iznākumus.

1.1. tabula. VV budžeta bilances plāns 2022. gadam un iznākums 2022 un 2021.gadam¹², milj. eiro.

Bilance	2022			2021
	Budžets	Iznākums	% no IKP	Iznākums
Vispārējās valdības budžeta bilance	-1620,9	-1 720,9	-4,7	-2 350,6
EKS2010 ¹³ korekcijas	344,9	-270,2	-1,0	-505,8
Valsts konsolidētais kopbudžets	-1965,8	- 1 450,7	-3,7	-1844,8
Valsts pamatbudžets	-1795,1	-1889,2	-4,9	-1980,5
Valsts speciālais budžets	52,1	343,5	0,9	200,5
Pašvaldību budžeti	-196,0	62,9	0,2	-90,9
Atvasināto publisko personu b.	-26,9	33,8	0,1	26,1

Avots: Finanšu Ministrija

2. **Valdība, papildus pēdējos gados ierastajiem Covid-19 atbalsta pasākumiem, 2022. gadā izveidoja papildus atbalsta pasākumus energoresursu cenu kompensācijai gan iedzīvotājiem, gan uzņēmumiem, kā arī pasākumus Ukrainas iedzīvotāju atbalstam. Pie vienreizējiem pasākumiem tika pieskaitīti arī izdevumi valsts gāzes rezervju iepirkšanai. To kopējā ietekme uz VVBB bija 1,88 miljardu eiro (4,8% no IKP).** 2021. gadā Covid-19 atbalsta pasākumu ietekme uz VVBB bija 2,1 miljardi eiro (6,2% no IKP), kas ļoti lielā mērā ietekmēja kopējo budžeta deficītu (7,2% no IKP). 2022. gadā Covid-19 atbalsta pasākumu novērtētā ietekme uz VVBB ir 0,80 miljardi eiro (2,0% no IKP), finansējums

¹² FM Bilance_19102023_armērķiem.xlsx datne

¹³ Saskaņā ar SIP un FDL, fiskālais rezultāts tiek novērtēts balstoties uz Eiropas kontu sistēmas 2010 (EKS2010) metodoloģiju, kas balstās uz uzkrājumu metodi. Tikmēr tradicionāli Latvijā valsts budžets tiek apstiprināts un novērtēts, balstoties uz naudas plūsmas metodi.

energoatbalsta pasākumiem ir novērtēti 0,6 miljardu apmērā (1,6% no IKP), atbalsts Ukrainas bēgļiem 0,08 miljardu eiro apmērā (0,2% no IKP), gāzes rezervju iepirkšanai 0,4 miljardu apjomā (1% no IKP). Jāatzīmē, ka sākotnēji energoatbalsta izdevumi tika plānoti ievērojami lielāki, tomēr salīdzinoši siltā ziema un iedzīvotāju taupīga enerģijas lietošana ir ievērojami uzlabojuši valsts finanšu stāvokli¹⁴. Kopumā, pēdējos trīs gados, FM atbalsta pasākumu fiskālās ietekmes novērtējumi ir bijuši konservatīvi.

- 3. Konsolidētā kopbudžeta izdevumi 2022. gadā ir pieauguši par 9,2% attiecībā pret 2021. gadu, kas ir ievērojami zemāks par vidējo gada inflāciju 17,3% apmērā.** Gadu atpakaļ attiecīgais rādītājs bija 15,5%. Vislielākais izdevumu pieaugums ir precēm un pakalpojumiem 48,8%. Izdevumi pensijām, ievērojamu pensiju indeksāciju rezultātā, pieauga par 11,9%. Kopumā izdevumi sociālajiem pabalstiem pieauga tikai par 5,4%, jo nozīmīgi samazinājušies ar Covid saistītie sociālie pabalsti. Valsts parāda apkalpošanas izmaksas samazinājušās par 23,4%, kas norāda uz finanšu tirgus augsto novērtējumu valdības fiskālajai politikai. 2022. gadā stājās spēkā jaunais regulējums par algām valsts sektorā. Tomēr atlīdzības izdevumi pieauguši tikai par 6,1%, tātad ievērojami mazāk par inflācijas rādītāju, kas ir pozitīvs signāls, jo, tādejādi, valdības sektora algu pieaugums neveicinās inflācijas spirāles veidošanos. Jau otro gadu pēc kārtas izdevumi kapitālieguldījumiem ir pieauguši tikai 1% apmērā, kas vērtējams negatīvi, jo nenodrošina adekvātu ekonomikas potenciāla attīstību.
- 4. Konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi 2022. gadā ir palielinājušies par 13,7% attiecībā pret 2021.gadu.** Gadu atpakaļ attiecīgais rādītājs bija 12,5%. Budžeta likumā par 2022. gadu plānotie nodokļu ieņēmumi ir pārsniegti par 13,4%. Neapšaubāmi, inflācija ir veicinājusi nodokļu iekasēšanu, tomēr augstās energoresursu cenas un Krievijas agresija noteikti ir atstājuši negatīvu ietekmi uz nodokļu iekasēšanu. No nozīmīgākajiem nodokļiem vislielākais pieaugums procentuālā izteiksmē bija PVN, kas pieauga par 28,8%. Vismazākais pieaugums konstatēts Nekustāmā īpašuma nodoklim (+1,9%) un Akcīzes nodoklim (+2,4%). Skat. 1.2. tabulu. Jāatzīmē, ka FM 2022. gadā turpināja savu konservatīvo pieeju budžeta ieņēmumu prognozēšanā.

1.2.tabula. Nodokļu ieņēmumu dinamika, plāni un izpilde 2021.-2022. gadiem., %

	2022 budžets/ 2021 fakts	2022 fakts /2021 fakts	2022 fakts /2022 budžets
Nodokļu ieņēmumi	1,6%	15,2%	13,4%
UIN	12,6%	34,7%	19,7%
IIN	-3,4%	17,4%	21,5%
Sociālās iemaksas	4,0%	17,5%	13,0%
Nekustāmā īpašuma n.	3,5%	1,9%	-1,5%
PVN	11,4%	28,8%	15,7%
Akcīzes nodoklis	5,6%	2,4%	-3,1%
Citi netieši n.	10,0%	19,0%	7,8%

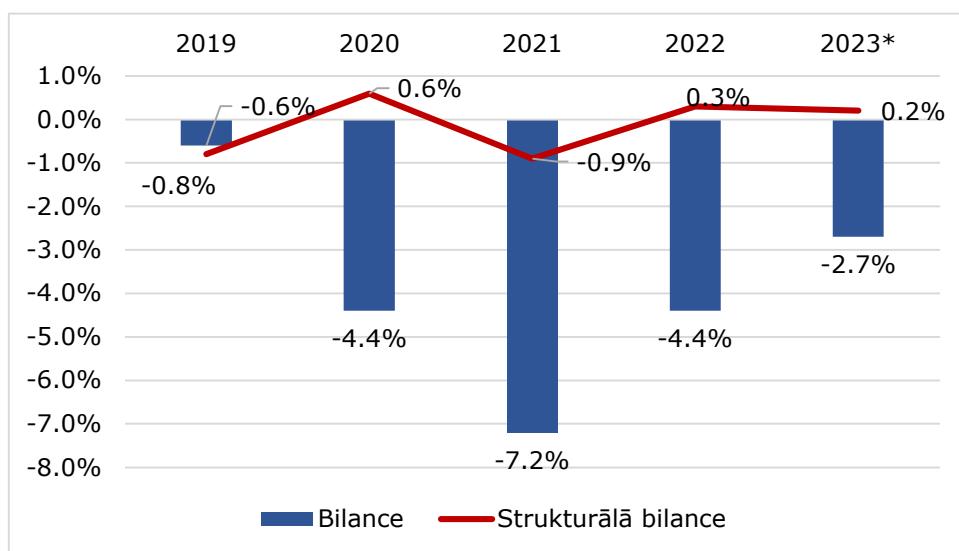
Avots: Finanšu ministrija un Padomes aprēķini

- 5. Iepriekšējie gadi Latvijai bija ekonomisko izaicinājumu pilni. Valdība, ar fiskālās politikas palīdzību, kopumā ir veiksmīgi mīkstinājusi Covid-19 un Krievijas agresijas izraisīto šoku ekonomiskās un sociālās konsekvences, vienlaicīgi saglabājot samērīgu valsts parāda līmeni.** Zemāk, attēlā 1.1., redzams, ka VVB bilances uzlabojas sākot ar 2021. gadu. Lai arī 2021. gadā Latvijā bija viens no

¹⁴ Saskaņā ar FM 23/06/2023 apkopoto informāciju

lielākajiem VV budžeta deficītiem ES, strukturālā bilance saglabājās pieņemamā līmenī. Pateicoties inflācijai un labajiem nodokļu iekasēšanas rādītājiem, 2022. gadā VV budžeta deficīts samazinājās līdz 4,4%, bet strukturālā bilance (+0,03%) pat pārsniedza FDL definēto mērķi (-0,5% no IKP). Jāatzīmē, ka gan pēc FM novērtējuma (0,4%), gan FDP novērtējuma (vērtējumu mediāna 0,1%, vidējais 1%) 2022. gadā bija pozitīva izlaižu starpība. Tomēr valsts fiskālais impulss bija nepieciešams gan no sociālā aspekta, gan energoresursu cenu pieauguma ekonomiskā šoka mīkstināšanas aspekta. Šogad, pēc aktuālākajiem FM novērtējumiem, atkal tiks sasniegta pozitīva strukturālā bilance 0,2% no IKP, (sākotnēji plānotā bija (-0,5%) no IKP), bet VVBB deficīts sasniegs -2,7% no IKP.

1.1. attēls. VV budžeta bilance un strukturālā bilance 2019-2023 (% no IKP)

Avots: Finanšu ministrija *novērtējums

6. Šobrīd 2023. gada budžets kopumā izpildās labi un tiek prognozēts, ka gads beigsies ar 2,7% no IKP deficītu, lai arī budžeta likums šogad paredzēja VV budžeta deficītu 4,2% apmērā no IKP. Salīdzinot ar budžeta likumā paredzētajiem rādītājiem, ir sagaidāms VVBB uzlabojums 616 miljonu eiro apmērā, kas rodas no 475 miljoniem eiro lielākiem ieņēmumiem, 224,2 miljoniem mazākiem izdevumiem un negatīvākām EKS korekcijām 83,3 miljonu apmērā. Šī gada 8. mēnešos kopbudžetā iekasēti 8,2 miljardi eiro, kas ir par 11,3% vairāk nekā gadu atpakaļ attiecīgā periodā. Budžeta likums paredzēja nodokļu ieņēmumu palielinājumu 2023. gadā tikai par 6,3%.

1.3. tabula. FM Kopbudžeta nodokļu iekasēšanas plāns 2023. gadam un FM un FDP prognozes rudens (miljonos eiro, %)

	FM budžeta plāns un FDP SP prognoze	FM un FDP 15/10/2023 prognoze	Rudens/ Pavasaris prognozes
FM	12286,7	12678,1	+3,2%
FDP	12607,3	12830,3	+1,7%
FDP/FM	2,6%	1,2%	

Avots: Finanšu ministrijas un FDP plāni un prognozes

Tabula 1.3. parāda, ka pavasarī FM Kopbudžeta nodokļu plāns bija konservatīvāks par FDP prognozi - par 2,6%. Savukārt rudenī, uz nākošā gada budžeta sastādīšanu, FM vairāk koriģēja nodokļu ieņēmumus (+3,2%) nekā FDP (+1,7%). Kārtējo reizi FM pierāda savu konservatīvo pieeju nodokļu ieņēmumu prognozēšanā.

1.2. Fiskālā pozīcija 2024.-2026. gadiem

- 7. 2024. gadā vairs nebūs spēkā EK vispārējā izņēmuma klauzula, savukārt FDL normas ir spēkā jau kopš 2023. gada sākuma.** Valdības fiskālā stratēģija 2024. un turpmāko gadu budžetiem, līdz jaunā ekonomiskā regulējuma ieviešanai, tika definēta Latvijas Stabilitātes programmā 2022.-2025.¹⁵ Tā balstās uz pārejas kārtību FDL noteiktās minimālās VV strukturālās bilances (-0,5% no IKP) sasniegšanai. Stratēģija apstiprināta Informatīvajā ziņojumā „Par makroekonomisko rādītāju, ieņēmumu un vispārējās valdības budžeta bilances prognozēm 2024., 2025. un 2026. gadā”¹⁶, kas apstiprināta MK š.g. 15. augustā.
- 8. Latvijas fiskālās politikas ietvaru pašlaik ietekmē arī ES institūciju rekomendācijas.** Š.g. martā Eiropas Komisija ir publiskojuši komunikāciju dalībvalstīm ar rekomendācijām fiskālai politikai 2024. gadam¹⁷. Šīs vadlīnijas fiskālajai politikai atbilst esošajam regulējumam, gan ietver sevī plānotā regulējuma elementus. Kopumā ES dalībvalstu fiskālajām politikām 2024. gadā būtu jānodrošina vidēja termiņa parāda ilgtspējība un jāveicina ilgtspējīga un iekļaujoša ekonomiskā izaugsme. EK aicina valstu Stabilitātes programmās iekļaut fiskālos mērķus, kas nodrošinātu vispārējās valdības parādu ilgtspējīgā līmenī un nodrošina VVB deficītu ne lielāku par 3% no IKP. Ņemot vērā globālo energoresursu cenu samazināšanos, dokuments rekomendē ES dalībvalstīm pakāpeniski samazināt valsts atbalstu cenu kompensācijai, pieļaujot mērenu atbalstu tikai visnabadzīgākajiem iedzīvotāju slāņiem. Savukārt š.g. jūlijā ES Padomē apstiprinātās rekomendācijas fiskālā jomā iesaka¹⁸:

"Cik drīz vien iespējams, 2023. un 2024. gadā izbeigt spēkā esošos ārkārtas enerģētikas atbalsta pasākumus, saistītos ietaupījumus izmantojot valdības budžeta deficīta samazināšanai. Ja atkal pieaugošu enerģijas cenu dēļ ir nepieciešami jauni atbalsta pasākumi vai ja esošie pasākumi ir jāturpina, nodrošināt, ka tie ir orientēti uz

¹⁵ Pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/2e4d893e-ffb0-4bbd-bcfa-f54_a25856f46, skatīts 31.01.2023

¹⁶ https://tapportals.mk.gov.lv/meetings/cabinet_ministers/5445a8c7-dac7-4e96-82fa-abe03e0a0246

¹⁷ Pieejams: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-and-fiscal-governance/stability-and-growth-pact/fiscal-policy-guidance_en, skatīts 14.10.2023

¹⁸ pdf (europa.eu), skatīts 14/10/2023

neaizsargātu mājsaimniecību un uzņēmumu aizsardzību, fiskāli pieņemami un, ka tie saglabā stimulus enerģijas taupīšanai.

Nodrošināt piesardzīgu fiskālo politiku, jo īpaši, ierobežojot valsts finansēto neto primāro izdevumu nominālo pieaugumu 2024. gadā līdz ne vairāk kā 3,0 % .

Saglabāt valsts finansētās publiskās investīcijas un nodrošināt ANM dotāciju un citu ES fondu efektīvu apguvi, jo īpaši, lai veicinātu zaļo un digitālo pārkārtošanos.

Laikposmā pēc 2024. gada turpināt īstenot vidēja termiņa fiskālo stratēģiju pakāpeniskai un ilgtspējīgai konsolidācijai apvienojumā ar tādām investīcijām un reformām, kas veicina lielāku ilgtspējīgu izaugsmi, lai panāktu piesardzīgu vidēja termiņa fiskālo stāvokli.

Paplašināt nodokļu uzlikšanu, tostarp īpašumam un kapitālam, un stiprināt veselības aprūpes un sociālās aizsardzības adekvātumu.”

Pēc Eiropas Komisijas aprēķiniem, neto primāro izdevumu nominālais pieaugums ne vairāk kā par 3% atbilstu ikgadējam strukturālās budžeta bilances uzlabojumam vismaz 0,5% no IKP 2024. gadā.

- 9. Arī SVF, savā ikgadējā ziņojumā par Latviju¹⁹, dod līdzīgas rekomendācijas:** i) mazināt budžeta deficītu, rēķinot pēc naudas plūsmas metodes, ii) samazināt un labāk mērķēt enerģijas cenu kompensācijas, tās novirzot tikai sociāli neaizsargātajiem slāņiem, iii) fiskālajai politikai ir jāpaliek elastīgai, negatīva ekonomiskā šoka gadījumā atkal jāveic fiskālā intervence, iv) vidēja termiņa fiskālām reformām būtu jārisina strukturālās problēmas kā zema produktivitāte un zems investīciju apjoms, kā arī darbaspēka trūkums. Reformas nepieciešamas investīciju vadībā, pensiju sistēmā un nodokļu sistēmā, samazinot darbaspēka nodokļus.
- 10. Padome kopumā atbalsta Finanšu ministrijas fiskālo stratēģiju, kas vērsta uz noteiktās minimālās plānojamās vispārējās valdības strukturālās bilances uzturēšanu -0,5% no IKP apmērā, saskaņā ar FDL 10. pantu.** Šī politika nodrošina salīdzinoši neitrālu fiskālo pozīciju, kas nepieciešamības gadījumā ļauj veikt ievērojamu intervenci neparedzamu šoku gadījumā, vienlaicīgi samērīgi stimulē ekonomisko izaugsmi. Saskaņā ar FM fiskālo stratēģiju, no VVB strukturālās bilances tiek izslēgti sekojoši vienreizēji izdevumi, saskaņā ar likuma "Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam" 5. pantu²⁰: (a) Covid-19 atbalsta pasākumi, (b) energoresursu cenu ārkārtēja pieauguma samazināšanas pasākumi, (c) vienreizēji izdevumi valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai, (d) izdevumi Ukrainas atbalstam. Padome jau iepriekšējos ziņojumos^{21,22} ir paudusi, ka neskatoties uz sapratni, ka drošībai ir jābūt vienai no valdības prioritātēm, tā uzskata, ka papildus drošības finansējums nav atzīstams par klasisku vienreizēju pasākumu, jo tas neatbilst

¹⁹ <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2023/09/14/Republic-of-Latvia-2023-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-by-539172>, skatīts 15/10/2023

²⁰ <https://likumi.lv/ta/id/340396-par-valsts-budzetu-2023-gadam-un-budzeta-ietvaru-2023-2024-un-2025-gadam>

²¹ Uzraudzības ziņojums par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2023.-2025. gadiem un budžetu 2023. gadam: <https://www.fdp.gov.lv/lv/media/4167/download?attachment>, skatīts 16/10/2023

²² Fiskālās disciplīnas uzraudzības starpziņojums (viedoklis) par Latvijas Stabilitātes programmu 2023.-2026. gadiem <https://www.fdp.gov.lv/lv/media/4258/download?attachment>, skatīts 16/10/2023

vienreizējo izdevumu pazīmēm SIP Vade Mecum^{23,24} izpratnē. Aizsardzības un drošības izdevumu pieaugums būtu jāfinansē fiskālās telpas ietvaros. Līdz ar to, Padomes ieskatā 2024. gadā strukturālās bilances aprēķinus būtu jākorrigē par 810 miljoniem eiro (1,8% no IKP) sliktākus nekā norāda FM aprēķini.

- 11.** FM publicētos^{25, 26} vispārējās valdības budžeta ieņēmumus un izdevumus ietekmē tādas pozīcijas, kas neizriet no kopbudžeta, tādā veidā neietekmē bilances apmēru % no IKP, bet ietekmē vispārējās valdības ieņēmumu un izdevumu līmeni. Šāds pierēķins FM tiek veikts atbilstoši Eiropas kontu sistēmas (EKS) metodoloģiskajām norādēm. Atbilstoši EKS metodoloģiskajām norādēm, vispārējās valdības budžeta ieņēmumi 2024. gadā ir 17,8 mljrd. eiro un izdevumi 19,1 mljrd. eiro, 2025. gadā ieņēmumi 18,3 mljrd. eiro un izdevumi 19,4 mljrd. eiro, 2026. gadā ieņēmumi 18,9 mljrd. eiro un izdevumi 19,3 mljrd. eiro.

FDP, analizējot FM sniegtos bilances aprēķinus, balstās uz tai pieejamo un pārbaudāmo vispārējās valdības budžeta bilanci, kas izriet no kopbudžeta. Tajā vispārējās valdības budžeta ieņēmumi 2024. gadā ir 17,1 mljrd. eiro un izdevumi 18,9 mljrd. eiro, 2025.gadā ieņēmumi 17,6 mljrd. eiro un izdevumi 19,1 mljrd. eiro, 2026. gadā ieņēmumi 18,3 mljrd. eiro un izdevumi 19,1 mljrd. eiro. Vispārējās valdības budžeta bilance, kas izriet no kopbudžeta un, kurai pielietota EKS korekcija, skaitliski atbilst arī Eiropas kontu sistēmas metodoloģijā aprēķinātiem VVBB rādītājiem % no IKP. **Attiecīgi 2024. gadā tā prognozēta (- 2,8%) no IKP, 2025. gadā (-2,3%) un 2026. gadā(-0,9%).**

Turpmāk šajā uzraudzības ziņojumā FDP lieto rādītāju - pieļaujamās vispārējās valdības budžeta bilances. Tās izmantotas, jo pieļaujamā VVBB satur sevī visplašāko bilances komponentu kopumu: strukturālo bilanci, bilances ciklisko komponenti, vienreizējos pasākumus un fiskālo risku nodrošinājuma rezervi.

- 12. FM prognozē sekojošas pieļaujamās VVBB -2,8% 2024. gadā, -2,5% 2025. gadā un -1,6% 2026. gadā.** Tās, līdzīgi kā VVBB, atbilstoši Finanšu ministrijas aprēķiniem, nodrošinātu strukturālās bilances mērķa -0,5% no IKP sasniegšanu nākamajos gados. Jāatzīmē, ka 2024. gada VVBB rezultāts tiek sasniegts ar ievērojamu ES fondu korekciju 426 miljonu eiro apmērā (apmēram 1% no IKP), līdz ar to deficīts, rēķinot pēc naudas plūsmas metodes, būtu ievērojami augstāks. Ir jāņem vērā, ka ekonomiskā un fiskālā regulējuma izmaiņas gan ES, gan Latvijas līmenī varētu prasīt fiskālo mērķu korekciju turpmākajos gados. Savās pēdējās komunikācijās, ES atkārtoti uzsver nepieciešamību ievērot Māstrihtas līguma prasību - budžeta deficītu uzturēt 3%

²³ Vade Mecum on the Stability and Growth Pact pieejams: [Vade Mecum on the Stability and Growth Pact – 2019 Edition \(europa.eu\)](https://www.europa.eu)

²⁴ SIP Vademecum (2019) skaidrojums par vienreizēju pasākumu pieejas piemērošanu, lai pasākums par tādu tiktu uzskatīts tam ir jāatbilst šādiem principiem:

I princips: Vienreizējie pasākumi pēc būtības netiek atkārtoti. Vienreizējiem pasākumiem, pēc būtības ir tikai īslaicīga, vienreizēja ietekme uz vispārējās valdības ieņēmumiem vai izdevumiem. Lai tas tā būtu, vienreizējam pasākumam ir jābūt raksturīgām īpašībām, kas padara tā ietekmi īslaicīgu, t.i., pasākumam nevar būt ilgstoša ietekme uz budžeta stāvokli.

II princips: Pasākuma vienreizēju raksturu nevar noteikt ar likumu vai autonomu valdības lēmumu. Lai nodrošinātu savlaicīgu un efektīvu politikas uzraudzību, būtu jābūt iespējai viennozīmīgi novērtēt pasākuma vienreizējo raksturu pēc tā izsludināšanas. Šī iemesla dēļ pasākuma vienreizējam raksturam nevajadzētu būt atkarīgam no tā, vai politikas veidotājs pasākumu kā vienreizēju vai pastāvīgu.

III princips: Ieņēmumu vai izdevumu mainīgās sastāvdaļas nevar uzskatīt par vienreizējām. Ieņēmumu vai izdevumu cikliskā daļa nav jāuzskata par vienreizēju, jo tās ietekme jau ir koriģēta ar vispārējās valdības bilances cikliskās korekcijas palīdzību. Bet arī pēc cikliskā korekcijas, ieņēmumu vai izdevumu komponenti joprojām var uzrādīt ievērojamu nepastāvību. Tomēr vienreizēju pasākumu jēdziens galvenokārt nav paredzēts laicrindu izlīdzināšanai, un tāpēc to nevajadzētu izmantot, lai koriģētu šādu nepastāvību.

IV princips. Apzinātas politikas darbības, kas palielina deficītu, nav kvalificējas kā vienreizējas. Noteikumi par vienreizējiem pasākumiem galvenokārt ir paredzēti, lai nepieļautu, ka politikas pasākumi, kas neveicina ilgstošu budžeta bilances uzlabošanu, tiek uzskatīti par strukturāliem. Lai politikas veidotājus mudinātu pilnībā atzīt savu darbību pastāvīgo ietekmi uz budžetu, pastāv stingrs pieņēmums, ka apzinātām politikas darbībām, kas palielina deficītu, ir strukturāls raksturs.

V princips. Jāapsver tikai tie pasākumi, kuriem ir būtiska ietekme uz vispārējās valdības bilanci vienreizēji. Parasti pasākumus, kuru vērtība ir mazāka par 0,1 % (noapaļots) no IKP, nevajadzētu uzskatīt par vienreizējiem pasākumiem.

²⁵ #Budžets2024_iesniegts_izskatīšanai_valdībā | Finanšu ministrija (fm.gov.lv)

²⁶ Ekonomika | Zinas | LETA

līmenī no IKP. Ievērojot šī brīža valsts fiskālo politiku, šis mērķis ir sasniedzams šogad un turpmākos gadus, protams, pieņemot, ka nav radikālas politikas izmaiņas vai ievērojams makroekonomisks šoks.

13. Padome atzinīgi novērtē Evikas Siliņas valdības deklarācijas²⁷ mērķus attiecībā uz fiskālo politiku:

"38. Fiskālo politiku īstenosim saskaņā ar spēkā esošajiem Latvijas un Eiropas Savienības tiesību aktos noteiktajiem fiskālajiem nosacījumiem un to adaptēsīm atbilstoši tiesiskā ietvara grozījumiem pēc šo grozījumu pieņemšanas.

39. Veidosim pretciklisku, sociāli atbildīgu un attīstību veicinošu fiskālo politiku, veicot nepieciešamās investīcijas, kā arī sniedzot atbalstu iedzīvotājiem un uzņēmējiem krīzes situācijās.

40. Īstenosim tādu fiskālo politiku, kas vispārējās valdības parādu ilgtermiņā vidēji uztur 40% līmenī no IKP."

14. ES institūcijās turpinās darbs pie jaunā Eiropas Savienības fiskālā regulējuma reformas.²⁸ Lai arī tiek plānots, ka formāli jaunais regulējums tiks pieņemts līdz gada beigām, izskatās, ka tā pieņemšana aizkavēsies dalībvalstu dažādo viedokļu dēļ par reformas aspektiem. Reforma ir nepieciešama, jo atsevišķu Eiropas Savienības valstu parādi ir sasnieguši nepieredzētu līmeni un tie ir jāmazina, vienlaikus veicinot ekonomikas izaugsmi. EK, veidojot šo regulējumu, mēģina rast veidu kā sabalansēt valstu izdevumus ar vidējā termiņā ekonomiskās politikas prioritātēm, vienlaicīgi panākot valstu parādu reālu samazināšanos. Jaunais regulējums nozīmēs mazāku fiskālo nosacījumu skaitu. Pamatā tiks kontrolēts budžeta izdevumu pieaugums un valsts parāda izmaiņas. Jaunais regulējums paredz arī strukturāli mainīt sankciju pielietojumu par fiskālās disciplīnas neievērošanu. Sodi būs mazāki, tomēr tie tiks iedarbināti nekavējoties. Joprojām nav skaidrs, kāda būs neatkarīgo fiskālo institūciju, tostarp Latvijas Fiskālās disciplīnas padomes, loma jaunajā regulējumā. Jaunais ES fiskālais regulējums visticamāk prasīs korigēt arī Latvijas fiskālo regulējumu.

15. 2024. gada Kopbudžeta plāna nodokļu ieņēmumu prognozes izskatās samērīgas un ir līdzīgas FDP nodokļu modeļa prognozēm, kas kopsummā ir par 1,6% lielākas par FM. Nākošgad nodokļu ieņēmumi kopbudžetā tiek plānoti 13,8 miljardu apmērā, kas ir par 1,3 miljardiem jeb 8,9% vairāk nekā šobrīd tiek plānots iekasēt šogad. 1.4. tabulā redzamas FM un FDP plānotās nodokļu iekasēšanas prognozes pa nodokļu veidiem. Jāatzīmē, ka FM nodokļu ieņēmumu prognozēšana ir bijusi konservatīva pēdējos gadus un reālie nodokļu ieņēmumi vienmēr ir bijuši lielāki par budžeta likumā plānotajiem, izņemot 2020. gadu, kad Covid-19 krīzes ietekme vēl nebija ņemta vērā.

²⁷ https://titania.saeima.lv/LIVS14/saeimalivs_imp_nsf/0/CB5AB81D3E00EC0CC2258A2B00236D72?OpenDocument, skatīts 16/10/2023

²⁸ Pieejams: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2022-11/com_2022_583_1_en.pdf, skatīts 31.01.2023

1.4. tabula. FM un Kopbudžeta nodokļu iekasēšanas plāns un FDP prognozes 2024. gadam (milj. eiro), un prognožu salīdzinājums (%)

	FM plāns	FDP prognozes	FDP/FM
Nodokļu ieņēmumi	13805,9	13827,4	+1,6%
UIN	695,7	597,4	-14,1%
IIN	2634,7	2844,4	+8,0%
VSAOI (neieskaitot iemaksas fond. pen.)	4544,7	4382,0	-3,6%
Nekustāmā īpašuma n.	237,4	230,8	-2,8%
PVN	4110,8	4209,3	+2,4%
Akcīzes nodoklis	1246,6	1194,9	-4,1%
Pārējie nodokļi	335,9	368,6	+15,1%

Avots: Finanšu ministrija un FDP prognozes

- 16. Nodokļu ieņēmumi ir nozīmīgākais ienākumu avots Valsts konsolidētajā kopbudžetā, kas nākošgad sastādīs 80,7% no kopējā apjoma.** Nenodokļu ieņēmumi sastādīs 5,6% no ieņēmumiem, ārvalstu palīdzība 11,0%, bet pašu ieņēmumi – 2,7%. Ārvalstu palīdzībai nākošgad tiek plānots lielākais ieņēmumu pieaugums procentuālā izteiksmē – 22,4%, ņemot vērā struktūrfondu un ANM ciklu.
- 17. 2023. gadā FM tika izveidota darba grupa ar plašu sociālo partneru dalību, kuras mērķis bija sagatavot nodokļu politikas pamatnostādnes 2024. – 2027. gadam un, sākot ar 2024. gadu, veikt nodokļu reformu.** Diemžēl lielais FM ieguldītais darbs nenesa augļus, darba grupas dalībniekiem nespējot atrast kompromisu strīdīgos jautājumos. Par reformas mērķiem tika nosaukti: i) nodokļu sistēmas vienkāršošana, ii) darbaspēka nodokļu mazināšana, iii) lielāka nodokļu apjoma iekasēšana. Arī SVF savā ziņojumā²⁹ aicina samazināt darbaspēka nodokļus. ES Padomes³⁰ konstatē, ka "... kapitāls un īpašums tiek aplikti ar zemiem nodokļiem salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju, un šeit ir potenciāls palielināt nodokļu ieņēmumus. Turklāt, neraugoties uz relatīvi augstām nodokļu likmēm, Latvija iekasē salīdzinoši zemu ieņēmumus no darbaspēka nodokļiem". ES padome arī iesaka: "Paplašināt nodokļu uzlikšanu, tostarp īpašumam un kapitālam...". FDP atgādina, ka starptautiski pētījumi salīdzinoši augstu novērtē Latvijas nodokļu sistēmu³¹. Tāpat nodokļu sistēmas stabilitāte un nemainība ir vērtības pašas par sevi, it sevišķi augstas nenoteiktības laikos. Reformas otrais un trešais mērķis ir pretrunā viens otram, kas sarežģī vienošanos par reformas aspektiem. Latvijā nodokļos, attiecībā pret IKP³², tiek iekasēts salīdzinoši maz, salīdzinājumā ar citām ES valstīm, bet vajadzības pēc papildus finansējuma ir ievērojamas – līdz ar to jebkurš nodokļu ieņēmumu samazinājums būtu kompensējams ar citiem nodokļu ieņēmumiem. Nepieciešams pastiprināt pasākumus ēnu ekonomikas samazināšanai.

²⁹ 1LVAEA2023001.pdf, skatīts 17/10/2023

³⁰ pdf (europa.eu), skatīts 14/10/2023

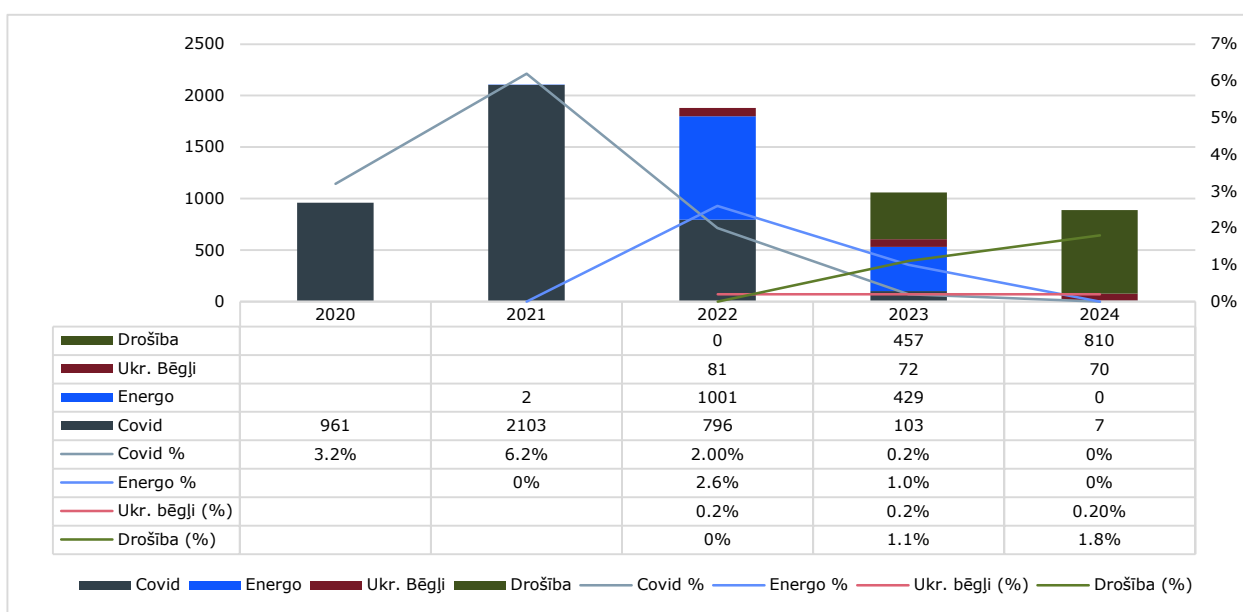
³¹ Tax foundation ziņojums pieejams: https://files.taxfoundation.org/20221013150933/International-Tax-Competitiveness-Index-2022.pdf?_gl=1*1sf5c3g*_ga*MTY2NDg0NDI5OC4xNjc1MjYyNTky*_ga_F7KWDV08V*MTY3NTI2MjU5My4xLjAuMTY3NTI2MjU5My42MC4wLjA., skatīts 01.02.2023

³² Eurostat dati: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_taxag/default/table?lang=en, skatīts 01.02.2023

1.3. Vienreizējo (ekonomikas un sociālās stabilizācijas) pasākumu fiskālā ietekme

18. Pēdējie gadi Latvijai ir bijuši izaicinājumu pilni un, atbildot uz nestabilo ekonomisko situāciju un iedzīvotāju sociālajām problēmām, valdība izveidoja ekonomikas stabilizācijas un iedzīvotāju atbalsta mehānismus ar ievērojamu ietekmi uz VVBB. Pēc būtības tie ir klasificējami kā vienreizējie pasākumi, tāpēc tos izslēdz no strukturālās bilances aprēķiniem. **Šogad šādu pasākumu ietekme uz VVBB tiek novērtēta 1,06 miljardu eiro (2,5% no IKP) apmērā. Lielākā daļa no tiem sastāda aizsardzības un drošības pasākumi (456 m. eiro) un energoatbalsta pasākumi (429 m. eiro).** 2022. gadā vienreizējo pasākumu ietekme uz VVBB sasniedza 1,88 miljardus eiro (4,8% no IKP), bet vēl gadu iepriekš tā bija 2,1 miljards eiro (6,2% no IKP). Attēls 1.2. zemāk parāda atbalsta pasākumu dinamiku pēdējos gadus. 2020.-2021. gada pasākumi ir saistīti ar Covid-19 atbalstu, bet 2022. gadā Covid-19 atbalstam pievienojās vēl energoatbalsta pasākumi un Ukrainas bēgļu atbalsts. Grafiks norāda, ka 2022. gadā energoatbalsta pasākumiem bija vislielākā nozīme uz VVBB. Bet nākošgad gandrīz visu ietekmi nodrošinās drošības pasākumi. Saskaņā ar valdības fiskālo politiku, sākot ar 2023. gadu, papildus izdevumi aizsardzībai un iekšējai drošībai tiks klasificēti kā vienreizēji pasākumi, daļa, saskaņā ar amortizācijas algoritmu, tiks amortizēti fiskālajā telpā.

1.2. attēls Vienreizējo pasākumu ietekmes uz VVBB dinamika (tūkst. eiro, % no IKP)

Avots: FM un Padomes aprēķini

19. Kopumā Padome atzinīgi novērtē valdības izveidoto atbalsta pasākumu programmu pēdējos gados, lai arī dažiem pasākumiem izlietotie resursi varēja būt izmantoti efektīvāk. Tomēr no fiskālā aspekta, valdībai un FM, iepriekšējie gadi bija ļoti izaicinoši ar milzīgu darba slodzi un valsts institūcijas salīdzinoši labi tika galā ar izaicinājumiem. Visticamāk, turpmāk Covid-19 pasākumiem vairs nebūs ievērojama ietekme uz VVBB. Arī energoresursu cenas ir stabilizējušās un pagaidām nav pazīmju, ka būs nepieciešama valdības intervence. Padome atzinīgi novērtē FM lēmumu elektrības sadales izmaksu kompensācijas (fiskālā ietekme ap 50 miljoniem eiro)

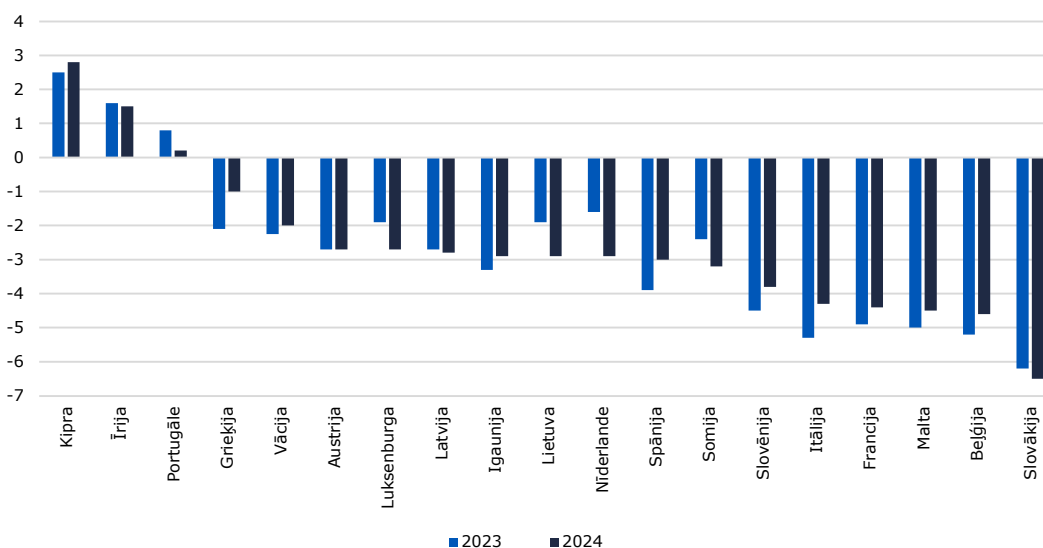
nākošajam gadam neuzskatīt par vienreizējiem izdevumiem, jo izmaksu pieaugums ir pastāvīgs.

20. Ir pieņemts lēmums ievērojami palielināt izdevumus aizsardzībai un iekšējai drošībai. Daļa no palielinājuma, līdz 3% no IKP līdz 2027. gadam, kļūs par budžeta bāzi. Otra daļa tiek uzskatīta par vienreizējiem izdevumiem. FM, attiecībā uz pirmo daļu, sākot ar 2023. gadu piedāvā atzīt, ka izdevumi, kas saistīti ar aizsardzības un iekšējās drošības izdevumu palielinājumu virs 2022. gada līmeņa, ir uzskatāmi par vienreizējiem pasākumiem vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances aprēķinā Fiskālās disciplīnas likuma 5. panta trešās daļas 3. punkta izpratnē un ir pakāpeniski amortizējami fiskālajā telpā piecu gadu laikā. Līdz ar to vidējā termiņā, pirmās daļas izdevumi tiks pakāpeniski iekļauti fiskālajā telpā. Pašlaik tiek novērtēts, ka tuvākajos gados papildus finansējums pasliktinās VVBB par 457 miljoniem eiro (1,1% no IKP) šogad, par 810 miljoniem eiro (1,8% no IKP) 2024. gadā un 881 miljons eiro (1,8% no IKP) 2025.gadā, 596 miljoniem eiro (1,2% no IKP) 2026. gadā. **Apzinoties, ka aizsardzība un iekšējā drošībā ir šobrīd nozīmīga valdības prioritāte, Padome uzskata, ka būtu pareizāk šos izdevumus iekļaut fiskālajā telpā.** Attiecīgi augstāk pieminētajām summām būtu jāaizpilda aprēķinātā fiskālā telpa, saskaņā ar likumdošanā noteiktajiem rādītājiem.

2. Fiskālie riski un citi jautājumi

- 21. Starptautiskie militārie konflikti un to izraisītā makroekonomiskā nestabilitāte un notikumu neprognozējamība šobrīd ir galvenais fiskālo risku avots.** Tomēr FDP piekrīt FM pozīcijai, ka Fiskālo risku vadības mehānisms šādus visaptverošus un lielus makroekonomiskos šokus neaptver, kā tas bija arī gadījumā ar Covid-19 krīzi. Deklarācija ir paredzēta tādu fiskālo risku identificēšanai, kas iestājas standarta situācijās. Tomēr fiskālo risku vadības nozīme nemazinās arī šādās ārkārtas situācijās. FM ir jāturpina darbs risku identificēšanai un to iestāšanās varbūtību mazināšanai, kas potenciāli samazina negatīvas nobīdes no valsts fiskālajiem mērķiem.
- 22. Latvija ir maza un atvērta ekonomika, kura vienmēr būs pakļauta ārējiem ekonomiskiem un politiskiem faktoriem. Ņemot vērā, ka fiskālā politika ir valdības ātrākais ietekmes instruments negaidītu problēmu risināšanā, valstij ir nepieciešamas fiskālās drošības rezerves. No šī aspekta Padome atzinīgi novērtē valdības mērķi vispārējās valdības parādu ilgtermiņā vidēji uzturēt 40% līmeni no IKP, kas gan nodrošinātu adekvātu drošības spilvenu, gan labu kredītreitingu un salīdzinoši zemas parādu apkalpošanas izmaksas.** Pasaulē un Eirozonā, ieskaitot Latviju, ir ievērojami palielinājušās procentu likmes, kas gan apgrūtina valstu parādu apkalpošanu, gan korporāciju parādu refinansēšanu. Diemžēl, daudzas valstis realizē riskantu fiskālo politiku³³, kas var izraisīt nopietnu globālu finansiālo krīzi, kas skartu arī Latviju.

2.1. attēls. ES valstu plānotās VVBB šogad un nākošgad (% no IKP)

Avots: ES dalībvalstu iesniegtie Budžeta plāni

Augstāk, attēlā 2.1., redzami izvēlētu valstu plānotās VVBB, saskaņā ar pašu valstu iesniegtajiem budžeta plāniem. Bažas raisa dažu valstu kā Itālija, Francija, Beļģija nevēlēšanās atgriezties pie atbildīgas fiskālās politikas, neskatoties uz pieaugošajām procentu likmēm un augstajiem valstu parādiem. Tas var izraisīt arī Eirozonas fiskālās telpas krīzi. Tas mums uzliek papildus pienākumu uzturēt atbilstošu fiskālo politiku.

³³ Piemēram, skatīt *the Economist* 2023. gada 6.maija izdevumu

Šogad un arī turpmākajos gados Latvijai ir jāpārfinansē ievērojams apmērs ārējā parāda, līdz ar to, valdībai ir svarīgi saglabāt atbildīgu fiskālo politiku, lai reitingu kompānijas saglabātu augstu Latvijas reitingu un parāda apkalpošana nekļūtu par ievērojamu fiskālu slogu.

- 23. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, FM ir nedaudz paplašinājusi Fiskālo risku deklarāciju.** Padome sagaida tālākus uzlabojumus, it sevišķi sadaļu par klimata izmaiņu potenciālo ietekmi uz valsts finansēm. Sadaļa par valsts galvojumiem un aizdevumu būtu papildināma ar informāciju - kādā apmērā valsts galvojumi rezultējas izmaksātajās summās pa gadiem un cik daudz aizdevumi nav atdoti (pa gadiem). Varbūt tabulas formā attēlojot – kopējā aizdevumu summa gada beigās un cik daudz parādu bija jānoraksta.
- 24. Likuma "Par Budžetu un finanšu vadību" labojumi 9.¹ pantā ļauj ministrijām un citām valsts iestādēm iepriekšējā gadā neizlietoto asignējumu pieprasīt tekošajā gadā no budžeta programmas "Apropriācijas rezerve". Savukārt finanšu ministram ir tiesības palielināt šīs programmas apropriāciju, kas pasliktina VVBB un ir pieaugošs fiskālais risks.** Padome apzinās jaunās kārtības pozitīvās puses – racionālāku un nesasteigtu budžeta līdzekļu izlietošanu, tomēr tas pasliktina budžeta vadības iespējas un samazina budžeta deficīta kontroli. Budžeta programma "Apropriācijas rezerve" 2021. gadā tika palielināta par 19,3 miljoniem eiro, 2022. gadā – par 47,3 miljoniem eiro, bet šogad jau par 89,7 miljoniem eiro. **Padome uzskata, ka programmas "Apropriācijas rezerve" apjomam ir jābūt vismaz iepriekšējā gada apropriācijas palielinājuma apjomā.** FRD šim riskam nav izveidota fiskālā rezerve, bet FDP aicina sekot minētā jautājuma attīstībai un nepieciešamības gadījumā mainīt likumdošanu, nosakot griestus neizlietotā asignējuma pārvešanai uz nākošo gadu, vai arī veidot atbilstošu fiskālo rezervi.
- 25. Padome jau vairākkārt ir paudusi uzskatu, ka nepieciešams izveidot fiskālo rezervi valsts kapitālsabiedrību darbības potenciāli negatīvai ietekmei uz VVBB.** Tas attiecas gan uz AS, kas ir piederīgas vispārējām valdības sektoram, gan tām, kas tam nekvalificējas. Vēsturiskie valsts AS darbības rezultāti Latvijā norāda, ka tās ir vienas no lielākajām fiskālo risku avotiem. Arī korporatīvās pārvaldības problēmām valsts un pašvaldību kapitālsabiedrībās, kas pieklasificējamās vispārējam valdības sektoram, ir potenciāls radīt negatīvu ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci. Padome uzskata, ka FRD iekļautā fiskālā nodrošinājuma rezerve 2024. gadam "Latvijas Dzelzeļš" 0,17 miljoni eiro nav adekvāta.
- 26. Padome jau iepriekš ir vērsusi uzmanību uz Uzturlīdzekļu fonda darbību, kas ir kļuvis par ievērojamu fiskālo slogu budžetam.** Lai arī Padome piekrīt FM viedoklim, ka fonda darbība nav fiskālais risks, tā norāda, ka katru gadu uzturlīdzekļu nemaksātāju parāds palielinās un fonds prasa ievērojamus budžeta līdzekļus (54,7 miljonus eiro 2023. gadā). Padome pozitīvi vērtē Tieslietu ministrijas darbu, kas šogad ir rezultējies ar jauniem vai stiprinātiem esošajiem mehānismiem, kas veicinātu no Uzturlīdzekļu garantiju fonda izmaksāto uzturlīdzekļu atgūšanu. Esam konstatējuši, ka šogad nedaudz ir uzlabojušies Fonda finanšu rādītāji. Tomēr, šī politika valsts budžetam joprojām izmaksā ievērojamus budžeta līdzekļus, pat neskatoties uz demogrāfiskajām tendencēm. Padomes rīcībā nav formālas analīzes par Fonda darbības efektivitāti, tomēr, no neformālās sarunās iegūtās informācijas, veidojas viedoklis, ka daudziem Fonda parādniekiem ir ienākumi, kurus tie veiksmīgi slēpj no Fonda. Neapšaubot šīs politikas nepieciešamību un lielo sociālo nozīmi, tomēr būtu lietderīga attiecīgās politikas un tās ieviešanas analīze, ņemot vērā, ka līdzīgu politiku fiskālā ietekme Lietuvā un

Igaunijā ir ievērojami mazāka. Politikas augstās regulārās izmaksas varētu būt rezultāts savlaicīgi neidentificētā fiskālā riska attīstībai.

- 27. Rail Baltica ir nozīmīgākais infrastruktūras būvniecības projekts Baltijas valstīs, ar ievērojamiem fiskāliem riskiem, kuru attīstībai ir jāseko un jāveido fiskālā rezerve turpmākajos gados, ja nepieciešams.** Projekta kopējās izmaksas 2018.gadā tika novērtētas ap 6 miljardiem³⁴ eiro visām trīs Baltijas valstīm, paredzot finansējumu 85% apmērā no ES programmām un 15% līdzfinansējumu no Baltijas valstu budžeta. Šobrīd tiek plānots, ka projektu agrākais varētu pabeigt 2030. gadā, kā arī tiek precizētas projekta kopējās izmaksas. Līdz ar to, ir identificējami trīs galvenie fiskālie riski: i) būvniecības izmaksu un kopējā projekta izmaksu sadārdzinājums, ii) neskaidrības ar ES finansējumu pēc 2027. gada, jo pašlaik ES finansējums ir iepļānots tikai līdz 2027.gadam, iii) nepieciešamā valsts finansējuma daļas ievērojams pieaugums.
- 28. Rēzeknes pašvaldība ir nonākusi nopietnās finanšu grūtībās un ir iespējama formāla stabilizācijas procesa uzsākšana³⁵.** Lai arī valstī ir paredzēts pašvaldību budžeta līdzekļu stabilizācijas mehānisms un vienas pašvaldības finanšu problēmas nespēj ievērojami ietekmēt vispārējās valdības finanses, būtu lietderīgi izdarīt analīzi kā pašvaldība ilgstoši varēja pieņemt investīciju lēmumus ar apšaubāmu ekonomisko racionalitāti un interešu konflikta pazīmēm un, nepieciešamības gadījumā, veikt nepieciešamās reformas, lai līdzīgi gadījumi vairs neiestātos.
- 29. Covid-19 krīze ir ieviesusi sabiedrībā darba hibrīd-režīmu – kad darbinieks daļu no darba laika pavada strādājot mājās, bet daļu birojā.** Lai gan šāds režīms var palielināt darba ražību un samazināt laika un finanšu izmaksas, tas arī rada neskaidrības ar darba laika un brīvdienu uzskaiti, jo pietrūkst kontroles mehānismu. Tas rezultējas nepamatotās kompensāciju izmaksās par neizmantotu atvaļinājumu, kas visbiežāk tiek segti no Līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem^{36,37}. Neizmantotā atvaļinājuma izmaksas nav neparedzēts gadījums, bet neatbilstošas finanšu vadības rezultāts. **Ir nepieciešams izstrādāt regulējumu, kas nosaka atvaļinājuma izmantošanas ierobežojumus, strādājot hibrīd-režīmā.**
- 30. Valstī ir potenciāls ievērojami uzlabot sporta finansēšanas vadību.** Šobrīd ir novērojamas sekojošas problēmas šajā jomā: i) finansējums ir fragmentārs un nav caurspīdīgs, ii) nav skaidras finansēšanas prioritātes, ir pazīmes, ka visvairāk naudas nonāk dārgos sporta veidos, kas gan neveicina veselīgu dzīves veidu, gan nepalielina valsts atpazīstamību sporta veida zemās popularitātes dēļ³⁸, iii) tendence uzņemties nerentablu sacensību organizēšanu un nav skaidri noteiktas procedūras, kā valsts un pašvaldība piedalās ar savu finansējumu, iv) absurda prēmēšanas sistēma par panākumiem sporta sacensībās. Sporta finansēšanas vadības uzlabošana varētu rezultēties līdzekļu ekonomijā, ko novirzīt citām prioritātēm.
- 31. Pieaugošās procentu likmes ir ļāvušas finanšu sektoram ievērojami palielināt savu peļņu, vienlaicīgi ievērojami samazinot rocību daļai hipotekāro kredītu ņēmēju.** Šai sakarā valdība un parlaments šobrīd apsver četras politikas iniciatīvas: i) finanšu sektoram noteikt avansa maksājumus no peļņas, ii) Altum dot papildus garantijas sociāli

³⁴ https://www.railbaltica.org/wp-content/uploads/2017/04/RB_CBA_FINAL_REPORT_0405.pdf

³⁵ <https://www.fm.gov.lv/lv/jaunums/pec-konstatetajiem-finansu-vadibas-parkapumiem-rezeknes-pasvaldiba-fm-versas-tiesibsargajosajās-iestades-0>, skatīts 19/10/2023

³⁶ <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/2ed39aa3-c091-459e-853e-9b853cb53e9b>, skatīts 18/10/2023

³⁷ <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/76ebb58a-2f3f-4baf-9de2-19eeca4e167>, skatīts 18/10/2023

³⁸ <https://www.db.lv/zinas/olimpiades-rikosana-siguldas-bobsleja-trase-butu-jaiegulda-58-miljoni-eiro-513667>, skatīts 18/10/2023

mazāk aizsargātiem kredītņēmējiem, iii) noteikt kredītiestādēm par pienākumu uz ierobežotu laiku samazināt procentu likmes; iv) hipotekārā kredīta ņēmēju aizsardzības nodevu, kuru maksātu bankas. Padome norāda, ka likmju samazināšanas projekta autori secinājuši, ka šāds regulējums varētu radīt tiesiskus riskus un ietekmi uz finanšu pakalpojumu pieejamību un investīciju vidi nākotnē.

- 32.** FM sagatavotā un MK apstiprinātā Fiskālo risku deklarācija³⁹ piedāvā fiskālo nodrošinājuma rezervi 0,1% apmērā no IKP 2024., 2025., un 2026. gadā. **Fiskālās disciplīnas padome akceptē fiskālā nodrošinājuma rezervi 0,1% apmērā no IKP 2024. gadam.** Pašreizējā situācijā joprojām ir pārāk daudz juridisko, makroekonomisko un fiskālo nezināmo, tāpēc FDP šobrīd atliek viedokļa izteikšanu par 2025. un 2026. gadu fiskālā nodrošinājuma rezerves nepieciešamajiem apmēriem. FDP aicina fiskālo risku vadību paredzēt arī potenciāli jaunajā Latvijas fiskālajā regulējumā, kas tiks izstrādāta pēc ES jaunā fiskālā regulējuma stāšanās spēkā.

³⁹ https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/7b3ef75d-e076-48e3-8455-f37e0acc9f47

3. Makroekonomiskās vides novērtējums

3.1. Būtiskākās izmaiņas pēc FM makroekonomisko prognožu apstiprināšanas

33. VTBI budžeta plāna projekta izstrāde tiek balstīta uz makroekonomikas prognozēm, kas apstiprinātas Padomē 2023. gada 13. jūnijā⁴⁰, tomēr makroekonomiskā vide, kopš FM prognožu apstiprināšanas, ir pasliktinājusies un iepriekš identificēto risku ietekme ekonomikā pieaugusi. Padome raksturoja prognozes kā piesardzīgi optimistiskas, tomēr norādīja uz vairākiem riskiem, kuru ietekme periodā līdz oktobrim ir pastiprinājusies. To skaitā ir riski saistībā ar saspringto drošības situāciju, darbaspēka ierobežoto pieejamību, globālo ekonomikas izaugsmes bremsēšanos, energoresursu, tuvojoties ziemas periodam, sadārdzināšanos un ierobežojošās monetārās politikas bremsējošo ietekmi uz ekonomikas izaugsmi.

34. CSP 29. septembrī ir veikusi apjomīgu nacionālo kontu datu revīziju, kas būtiski ietekmējusi IKP novērtējumu gan faktiskajās, gan salīdzināmajās cenās, gan IKP deflatora novērtējumu. Izmaiņas aptver periodu no 2018. gada līdz 2023. gada pirmam pusgadam. Izmaiņu rezultātā IKP 2023.gada pirmajā pusgadā ir negatīvs. Tomēr FM nav mainījusi iepriekš FDP apstiprinātās makroekonomiskās prognozes attiecībā uz pieauguma tempiem, kas paredz izaugsmi 2023.gadā (1%).

Revīzijas rezultātā, IKP pieauguma temps faktiskajās cenās 2019. gadā samazināts par 0,4 pp. un ir 4,9%, pieaugums 2020. gadā samazināts par 0,2 pp. un ir (-1,5%), 2021. gadam samazināts par 0,3 pp. un ir 10,8%, 2022. gadam kāpināts par 0,4 pp. un ir 16,6%.

Revīzijas rezultātā, IKP pieauguma temps salīdzināmās cenās 2019. gadā samazināts par 2 pp. un ir 0,6%, 2020. gadā samazināts par 1,2 pp. un ir (-3,5%), 2021. gadā kāpināts par 2,5 pp. un ir 6,7%, 2022. gadā kāpināts par 0,6 pp. un ir 3,4%.

Revīzijas rezultātā, IKP deflators 2019. gadā kāpināts par 1,7 pp. un ir 4,3%, 2020. gadā kāpināts par 1,1 pp. un ir 2,1%, 2021. gadā samazināts par 2,7 pp. un ir 3,8% un 2022. gadā samazināts par 0,3 pp. un ir 12,8%.

35. Starptautiskā vidē vēl jūlijā prognozes liecināja par piesardzīgu optimismu, bet jaunākās (septembra un oktobra) prognozes ir koriģētas uz leju, it īpaši attiecībā uz 2024. gadu. SVF oktobrī ir publicējis atjaunotās prognozes un tajās globālā izaugsme 2023. gadam prognozēta 3% (bez izmaiņām kopš jūlija), bet 2024. gadam globālās izaugsmes prognoze samazināta līdz 2,9% (-0,1 pp). Eirozonai 2023. gadā SVF samazinājis prognozi līdz 0,7% (-0,2 pp., salīdzinot ar jūliju), bet 2024. gada prognoze samazināta līdz 1,2% (-0,3 pp., salīdzinot ar jūliju)^{41,42}. Eiropas centrālās bankas jaunākās prognozes ir publicētas septembrī un liecina, ka Eirozonas IKP 2023. gadā pieaugs par 0,7% (prognoze, salīdzinot ar jūniju, pasliktināta par 0,2 pp.), bet 2024. gadā Eirozonai prognozēts IKP pieaugums 1% (prognoze samazināta par 0,5 pp.)⁴³.

⁴⁰ Makroekonomiskās prognozes 2023 un VTBI 2024-2026 | Fiskālās disciplīnas padome (fdp.gov.lv)

⁴¹ World Economic Outlook, October 2023: Navigating Global Divergences (imf.org)

⁴² World Economic Outlook Update, July 2023: Near-Term Resilience, Persistent Challenges (imf.org)

⁴³ ECB speciālistu 2023. gada septembra makroekonomiskās iespēju aplēses euro zonai (europa.eu)

- 36.** Attiecībā uz Latvijas ekonomiku, atjaunotās SVF prognozes liecina, ka 2023. gadā IKP pieaugums gaidāms 0,5% (+0,1 pp., salīdzinot ar aprīli), bet 2023. gadā IKP prognozēts 2,6% (samazinājums kopš aprīļa 0,3 pp.)⁴⁴.
- 37. Latvijas bankas un komercbanku prognozes Latvijas ekonomikai pasliktinājušās galvenokārt vājā eksporta un patēriņa dēļ.** Latvijas Bankas jaunākās prognozes, salīdzinot ar jūniju, ir pasliktinājušās. 29.septembrī publicētās prognozes par IKP pieaugumu liecina, ka 2023. gadā Latvijas ekonomika pieaugs par 0,6% (prognoze pasliktināta par 0,6 pp.), IKP prognoze 2024. gadam ir 3% (prognoze pasliktināta par 0,1 pp.), bet 2025. gadam LB prognozē 3,6% IKP pieaugumu (prognoze uzlabota par 0,1 pp.) Arī komercbanku atjaunotās prognozes liecina par ekonomiskās vides pasliktināšanos. Swedbank ir samazinājusi IKP izaugsmes prognozes 2023. gadam par 0,3 pp., bet 2024. gadam par 0,4 pp.⁴⁵. Luminor bankas IKP prognoze šim gadam palikusi nemainīga kopš pavasara un ir 0,6%, bet nākošam gadam prognoze ir būtiski pasliktinājusies un ir 1,8%, salīdzinot ar martu, samazinājums par 1,9 pp.⁴⁶.
- 38. Inflācija sāk samazināties gan Latvijā gan Eirozonā, tomēr pamatinflācijas rādītāji aizvien augsti un noturīgi. Prognozes liecina par nedaudz lēnāku inflācijas mazināšanos šajā gadā, tomēr attiecībā uz turpmākiem gadiem prognozes liecina par strauju inflācijas samazināšanos.**
SVF oktobrī publicētās prognozes liecina, ka Eirozonā inflācija 2023. gadā gaidāma 5,2% līmenī, bet 2024. tā varētu samazināties līdz 3,6%, tomēr šīs prognozes liecina par nedaudz lēnāku inflācijas kritumu nekā prognozēts jūlijā.
ECB septembrī publicētās inflācijas (SPCI) prognozes Eirozonai liecina par nedaudz lēnāku inflācijas mazināšanos nekā prognozēts jūnijā. Šajā gadā Eirozonas inflācija prognozēta 5,6% (+0,2 pp., salīdzinot ar jūniju), 2024.gadā inflācija prognozēta 3,2% (+0,2 pp., salīdzinot ar jūniju).
Finanšu ministrijas prognozes par inflāciju Latvijā 2023. gadā un vidējā termiņā liecina, ka patēriņa cenām šajā gadā vajadzētu kāpt lēnāk, tomēr prognozētais inflācijas gada rādītājs ir 10% un strauja patēriņa cenu sabremzēšanās gaidāma no 2024. gada (2,2%).
Latvijas Bankas septembrī atjaunotās prognozes liecina, ka inflācija šajā gadā varētu būt 9% (0,5 pp. nekā prognozēts jūnijā), 2024. gadā inflācija prognozēta 2,3% (0,1 pp. mazāk nekā jūnijā), bet 2025. gadā inflācija prognozēta 2,5% (0,5% mazāk nekā jūnijā). Latvijas Banka pamatinflācijas rādītāja prognozi šim gadam nav mainījusi - tā gaidāma (8,2%), 2024. gadā tā varētu būt 5,3% jeb (0,4 pp.) mazāk par iepriekš prognozēto. Arī 2025. gadam pamatinflācijas prognoze samazināta par 0,2 pp. un ir 4,2%.
Komercbanku sektorā Swedbank prognozē inflāciju Latvijā 2023. gadā 9% (-0,5 pp. salīdzinot ar iepriekšējo prognozi), 2024. gadā 2%, bet 2025. gadā 2,5%. Luminor banka prognozē, ka 2024. gadā inflācija Latvijā būs tuvu nullei un norāda, ka šajā gadā inflācijas lēnāku samazināšanos ir ietekmējis būtisks elektroenerģijas tarifu kāpums.

3.2. Makroekonomiskās vides aktuālā attīstība 2023. gada otrajā pusgadā

- 39. CSP 29. septembrī ir veikusi apjomīgu nacionālo kontu datu revīziju, kas būtiski ietekmējusi IKP novērtējumu gan faktiskajās, gan salīdzināmajās cenās, gan IKP deflatora novērtējumu. Saskaņā ar CSP revidētiem datiem,**

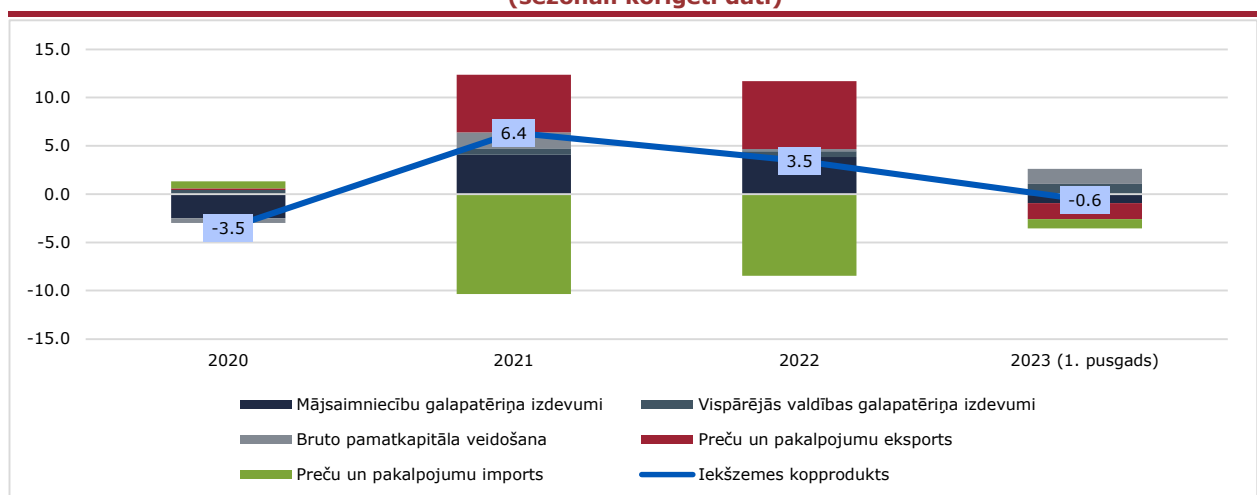
⁴⁴ World Economic Outlook, April 2023: A Rocky Recovery (imf.org)

⁴⁵ seo_aug_2023_eng_final.pdf (swedbank-research.com)

⁴⁶ Latvijas ekonomikas apskats | Luminor

Latvijas IKP 2023. gada pirmajā pusgadā samazinājās par 0,6%, ko ietekmēja preču un pakalpojumu eksporta negatīvais devums (-1,6%) un mājsaimniecību patēriņa negatīvais devums (-0,9, %). Pozitīvi devumi pirmā pusgada IKP bija valdības patēriņam (+1,1%) un investīcijām (+1,6%), kas galvenokārt saistītas ar ES fondu līdzekļi apguvi. IKP pārmaiņas pa ceturkšņiem, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni liecina, ka šī gada pirmajā ceturksnī IKP samazinājās par 0,4%, mājsaimniecību un preču/pakalpojumu eksporta devums bija negatīvs - attiecīgi (-0,9%) un (-0,2%). Pozitīvs devums pirmajā ceturksnī bija valdības patēriņam (+1,1%) un investīcijām (+1,8%). Otrajā ceturksnī IKP samazinājās par 0,8%, pasliktinājās mājsaimniecību patēriņa devums (-1%) un preču/pakalpojumu eksporta devums (-3,1%), valdības patēriņa devums nemainījās (+1,1%), bet investīciju devums bija (+1,3%).

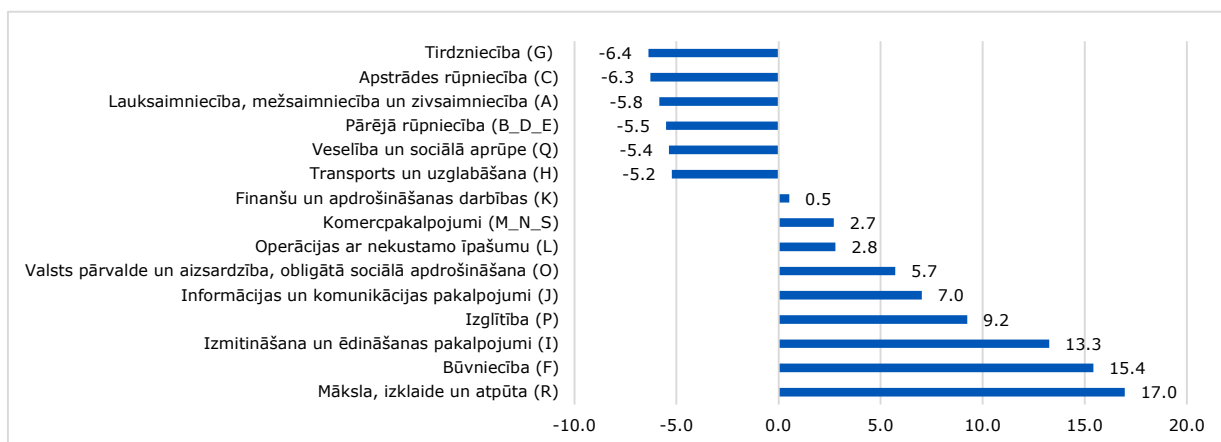
3.1. attēls. IKP salīdzināmās cenās pārmaiņas pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu (sezonāli koriģēti dati)

Avots: CSP [ISP050c]

40. Pirmajā pusgadā lielāko ieguldījumu IKP kopējās pievienotās vērtības pieaugumā deva pakalpojumi tūrisma un izklaides nozarēs, būvniecība un izglītības pakalpojumi. Savukārt lejupslīdē ir nonākusi tirdzniecība, rūpniecība, transporta un uzglabāšanas pakalpojumi, lauksaimniecība, kā arī veselības aprūpe un sociālā aprūpe. (att. 3.2.)

3.2. attēls. IKP izmaiņas pa darbības veidiem 2023. gada 1. pusgadā pret 2022. gada 1. pusgadu

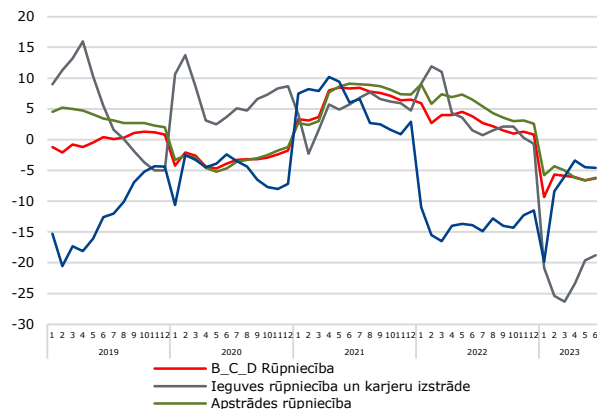
Avots: CSP[ISP030c]

- 41. Ekonomikas lejupslīde vērojama arī Baltijas kaimiņvalstīs: Lietuvā pirmajā pusgadā IKP samazinājās par 0,8%, bet Igaunijā par 3,3% - liecina šo valstu statistikas pārvalžu dati.**^{47,48} Lietuvas ekonomika nonāca 2,6% lejupslīdē šī gada pirmajā ceturksnī, bet jau otrajā ceturksnī ekonomika atguvās ar 1% IKP pieaugumu, kas tomēr neļāva pārvarēt lejupslīdi, skatoties pusgada mērogā. Igaunija piedzīvoja 3,7% IKP lejupslīdi šī gada pirmajā ceturksnī un 3% lejupslīdi otrajā ceturksnī, tādējādi, pusgada periodā Igaunijas ekonomika ir cietusi visvairāk. Tā kā Lietuva un Igaunija ir būtiskākie Latvijas ārējās tirdzniecības partneri, lejupslīde un lēna izaugsme kaimiņvalstīs negatīvi ietekmē arī Latvijas IKP izaugsmi tā eksporta daļā.
- 42. Rūpniecības produkcijas apjoms pirmajā pusgadā, salīdzinot ar 2022. gada pirmo pusgadu, samazinājās par 6,3%, bet apstrādes rūpniecībā samazinājums ir 6,1%, pie tam lejupslīde fiksēta 12 no 20 regulāri novērotām apstrādes rūpniecības apakšnozarēm.** Rūpniecībā kopumā lielākais samazinājums pirmajā pusgadā novērots ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē (-19,3%), bet mazākais (-4,1%) elektroenerģijas un gāzes apgādē. Apstrādes rūpniecības apakšnozarēs vislielākie samazinājumi pirmajā pusgadā bijuši būvmateriālu ražošanā (nemetāliskie minerālu izstrādājumu ražošanā samazinājums 19,4%, metālu ražošanā 18,6%). Koksnes, koka un korķa izstrādājumu nozarē, kas ir viena no lielākajām Latvijas tautsaimniecībā, samazinājums ir 12,1%. Samazinājumi ir arī poligrāfijas un ierakstu producēšanas nozarē (-31,6%) un mēbeļu ražošanā (-16,7%). Tautsaimniecībai ļoti būtiskās nozarēs, pārtikas ražošanā un dzērienu ražošanā, produkcijas apjoms pieauga diezgan minimāli, attiecīgi par 3,6% un 2,7%. Produkcijas apjoms par 40% pieaudzis datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanā, elektrisko iekārtu ražošanā par 13%, kā arī iekārtu un ierīču remontā un uzstādīšanā par 54%.

⁴⁷National accounts | Statistikaamet

⁴⁸National accounts - Oficialiosios statistikos portalas

3.3. attēls. Rūpniecības produkcijas apjoma pārmaiņas % pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi

Avots: CSP [RUI030m]

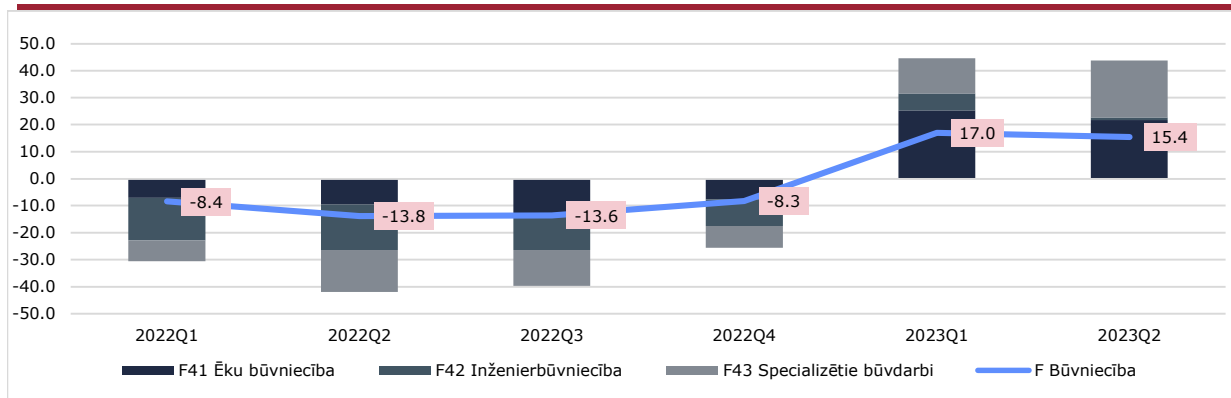
3.4. attēls. Apstrādes rūpniecības produkcijas apjoma pārmaiņu siltuma karte pa sektoriem

	2020				2021				2022				2023	
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II
C10 Pārtikas produktu ražošana														
C11 Dzērienu ražošana														
C13 Tekstilizstrādājumu ražošana														
C14 Apģērbu ražošana														
C15 Ādas un ādas izstrādājumu ražošana														
C16 Koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana (...)														
C17 Papīra un papīra izstrādājumu ražošana														
C18 Poligrāfija un ierakstu reproducēšana														
C20 Ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošana														
C22 Gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošana														
C23 Nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana														
C24 Metālu ražošana														
C25 Gatavo metālizstrādājumu ražošana (...)														
C27 Elektrisko iekārtu ražošana														
C28 Citur neklasificētu iekārtu, mehānismu (...) ražošana														
C29 Automobiļu, piekabju un puspiekabju ražošana														
C31 Mēbeļu ražošana														
C32 Cita veida ražošana														
C33 Iekārtu un ierīču remonts un uzstādīšana														

Avots: CSP [RUI020c]

- 43. Būvniecības produkcijas apjoms, pēc ilgstoša samazinājuma, kopš 2023. gada sākuma, ir atguvis izaugsmi, kas lielākoties saistāms ar aktīvu ES fondu finansētu, projektu realizēšanu.** Pirmajā pusgadā vidēji būvniecības produkcijas apjoms pieauga par 16,2%, no tiem lielāko daļu pieauguma (+23,5%) nodrošināja ēku būvniecība, (+17,1%) specializētie būvdarbi un (+3,6%) inženierbūvniecība.

3.5. attēls. Būvniecības produkcijas apjoma % pārmaiņas pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu

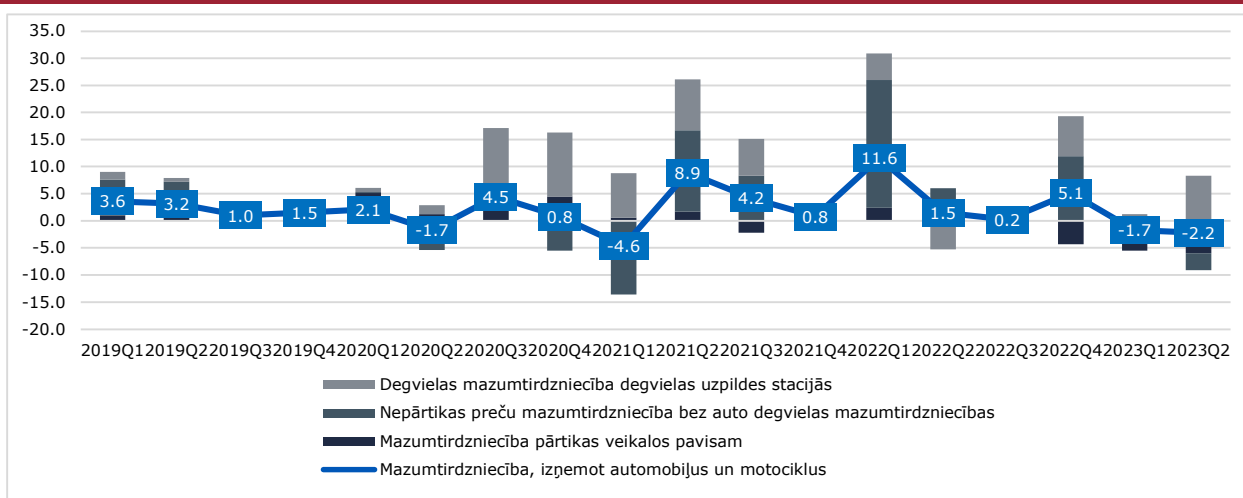

Avots: CSP [BUP010c]

- 44. Būvniecības izmaksu kāpums strauji sabremzējās šī gada otrajā ceturksnī. Kopumā pirmajā pusgadā būvniecības izmaksas vidēji pieauga par 10%, t.sk., būvmateriālu cenas vidēji pieauga par 11%, strādnieku darba samaksa par 9% un mehānismu ekspluatācijas izmaksas par 10%. Izniegto būvatļauju skaits pirmajā pusgadā samazinājies vidēji par 9%, bet pieteiktā paredzamā apbūves platība pieaugusi par 8%. Lielākais pieteikto apbūves platību pieaugums bijis šī gada 1. ceturksnī un galvenokārt bija saistīts ar satiksmes sakaru un ēku apbūvi saistībā ar Rail Baltic aktīvu būvniecības fāzi.**

- 45.** Mazumtirdzniecības apgrozījums pirmajā pusgadā salīdzināmajās cenās saruka par 2%, no tā lielākais samazinājums vērojams pārtikas mazumtirdzniecībā (-5,8%), savukārt nepārtikas preču mazumtirdzniecībā apgrozījums samazinājies par 1,5%. Degvielas mazumtirdzniecībā apgrozījums ir pieaudzis par 4,7%. Patērētāju ierobežotā pirktspēja varētu ieilgt, par ko liecina Eurostat sentimenta mērījumu rezultāti – tajos Latvijas patērētāju sentiments ir negatīvs (-11,7%), trešajā ceturksnī vidēji (-15%) abi rādītāji ir zem ilgtermiņa vidējā. Tirgotāju sentiments ir minimāli pozitīvs, trešajā ceturksnī tas bija vidēji 2% līmenī, tomēr arī šis rādītājs ir zemāks par ilgtermiņa vidējo.

3.6. attēls. Mazumtirdzniecības apgrozījums (mēnesis salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi)

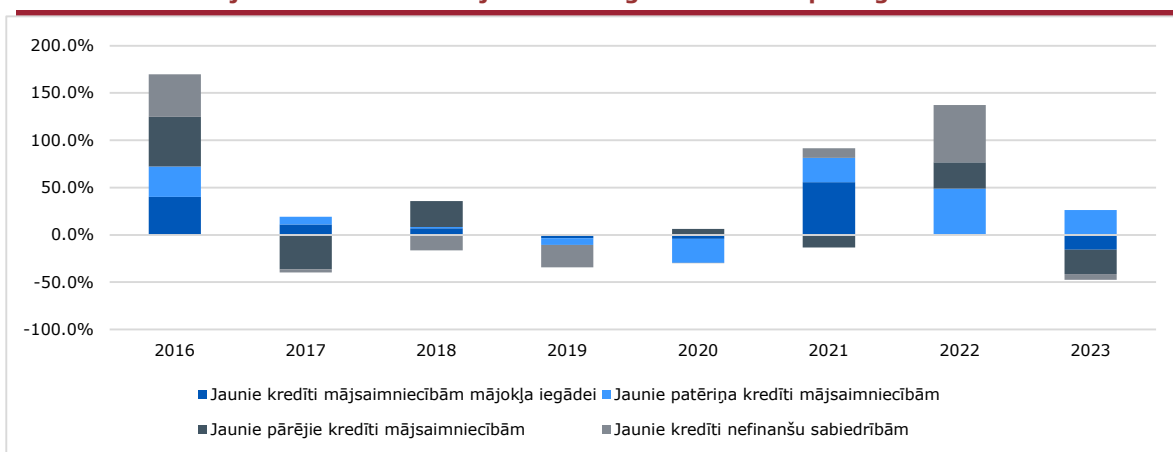

Avots: CSP [TI0030m un PCI020m]

- 46. Ostu kravu apgrozījums, pēc īslaicīgas izaugsmes 2022. gadā, ir atgriezies lejupslīdē. 2023. gada 1. pusgadā apgrozījums samazinājies vidēji par 14,4%, ko ietekmēja eksporta apjoma samazināšanās.** Pirmajā pusgadā nosūtīto kravu apjoms Latvijas ostās samazinājies par 24%, salīdzinot ar pērnā gada pirmo pusgadu, tomēr šādā pašā periodā par 14% pieaudzis saņemto preču apjoms. Kopumā lielāko apgrozījuma kritumu pirmajā pusgadā ir pieredzējušas Rīgas un Ventspils ostas, abās apgrozījums samazinājās par 7%. Liepājas ostā apgrozījums samazinājās par 1%, bet mazajās ostās pirmajā pusgadā apgrozījums minimāli pieauga par 0,8%.
- 47. Arī kravu pārvadājumi pa autoceļiem un dzelzceļu piedzīvo lejupslīdi - pirmajā pusgadā samazinājums vidēji par 16%, t.sk., dzelzceļa pārvadājumu apgrozījums pirmajā pusgadā krities par 9%, bet pārvadājumi pa autoceļiem par 7%.** Katru no sauszemes pārvadājumu veidiem, skatot atsevišķi, redzams, ka pirmajā pusgadā pārvadājumu apjoms pa dzelzceļu samazinājies par 35,7% un to visbūtiskāk ietekmēja samazinājums starptautisko pārvadājumu segmentā, t.sk., dzelzceļa pārvadājumi Latvijas ostās. Autopārvadājumos pirmajā pusgadā pārvadāto kravu apjoms samazinājies par 9,8%, galvenokārt samazinoties iekšzemes pārvadājumiem.
- 48. Periodā, kad tautsaimniecības lielākās nozares nonākušas lejupslīdē vai to produkcijas apjoms aug ļoti lēni, būtu nepieciešamas būtiskas investīcijas, kas, atsākoties ekonomikas izaugsmei, ļautu šīm nozarēm atsākt pilnvērtīgu darbību jaunā tehnoloģiskā līmenī. Tomēr viens no izaicinājumiem, ar ko saskaras gan uzņēmumi, gan mājsaimniecības, ir ierobežotā kredītu**

pieejamība, ko vēl vairāk pasliktina pašreizējā monetārā politika, kas vērsta uz inflācijas apkarošanu. Latvijas bankas dati rāda, ka jau iepriekš – periodā no 2017. – 2020. gadam nefinanšu sabiedrībām iesniegto aizdevumu apjoms ik gadu vairāk vai mazāk samazinājās. Situācija īslaicīgi mainījās 2021. un 2022. gadā, kad izsniegto kredītu apjoms attiecīgi pieauga par 10% un 61%. Sākoties straujam inflācijas un ECB procentu likmju kāpumam, aizdevumu apjoms uzņēmējiem atkal saruka – 2023. gada astoņos mēnešos redzams samazinājums par 6%. Līdzīga situācija ir vērojama arī attiecībā uz mājsaimniecību kreditēšanu. Aizdevumi hipotekāriem kredītiem 2022. gada astoņos mēnešos samazinājušies par 16%, bet cita veida kredīti mājsaimniecībām samazinājās par 26%. Pieaugums vērojams vienīgi patēriņa kredītu izsniegšanā, kas pieaudzis par 26%.

3.7. attēls. Latvijas komercbanku no jauna izsniegto aizdevumu pieaugums un struktūra

Avots: LB

- 49. Latvijas tirdzniecības partnervalstu ekonomiskā izaugsme bremzējas vai nonāk lejupslīdē, kas negatīvi ietekmējis Latvijas preču eksporta un arī rūpniecības rādītājus. Preču eksports 2023. gada 1. pusgadā samazinājies par 4,5%, īpaši strauju kritumu (-13,4%) piedzīvojot tieši š.g. otrajā ceturksnī. Pakalpojumu eksports š.g. 7 mēnešos, pret iepriekšējā gada 7 mēnešiem, pieauga par (+10%) , tomēr tieši jūlijā pakalpojumu eksportā strauji kritās izaugsmes temps. Straujākais preču eksporta samazinājums novērots šī gada 2. ceturksnī (-13,4%), salīdzinot ar iepriekšējā gada 2. ceturksnī. Visstraujāk 2 ceturksnī samazinājās eksporta plūsma uz ES valstīm (-11%). Latvijas galvenajās tirdzniecības partnervalstīs pirmajā pusgadā ekonomika pieauga ļoti lēni vai pat nonāca lejupslīdē, kas negatīvi atspoguļojās arī Latvijas eksporta preču pieprasījumā. Pasaules tirgos Latvijai raksturīgo eksportpreču (kokmateriālu, būvmateriālu, elektroenerģijas, pārtikas produktu u.c.) cenas ir mazinājušās, salīdzinot ar iepriekšējā gadā novēroto rekord augsto cenu līmeni. Šo apstākļu kopums noveda pie Latvijas eksporta vērtības un arī apjoma samazinājuma.**

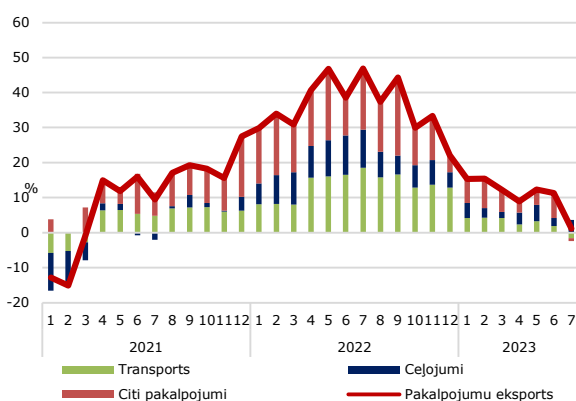
3.1. tabula. Latvijas ārējā tirdzniecība pa tirdzniecības partnervalstīm

Latvijas tirdzniecības partnervalsts	Preču eksporta ipatsvars %	Preču eksporta izmaiņas % 1.pusgads 2023/1.pusgads 2022
Lietuva	18%	-4,8%
Igaunija	11%	-13,6%
Krievija	6%	+6,5%
Vācija	7%	-5,7%
Zviedrija	6%	+10,8%
Dānija	4%	+4,6%
Apvienotā karaliste	4%	-26,4%

Avots: CSP, Padomes aprēķini

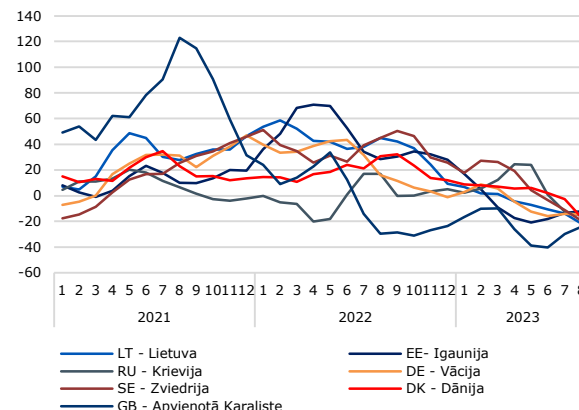
Jaunākie CSP dati par preču eksportu pašlaik ir pieejami par augustu un tie liecina, ka 2023. gada augustā Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums veidoja 3,34 miljardus eiro, kas faktiskajās cenās bija par 24,7% mazāk nekā pirms gada, tai skaitā, preču eksporta vērtība samazinājās par 24,5%. Augustā Latvija eksportēja preces 1,47 miljardu eiro apmērā. Šā gada astoņos mēnešos Latvijas eksporta vērtība veidoja 12,51 miljardu eiro (samazinājums par 1,12 miljardiem eiro jeb 8,2%). Samazinājums vērojams gandrīz visās eksporta preču kategorijās. Vislielākie samazinājumi ir minerālajam kurināmajam, naftas un tās pārstrādes produktiem (-50,1%, pret iepriekšējo 12 mēnešu vidējo), koka un koksnes izstrādājumiem (-21%), elektroierīcēm un elektroiekārtām (-9,3%), sauszemes transporta līdzekļiem un to daļām (-12,8%), piena pārstrādes produktiem, putnu olām, medum (-8,2%).

3.8. attēls. Pakalpojumu eksporta pieaugums % pa mēnešiem

Avots: LB [MB2]

3.9. attēls. Preču eksporta pieaugums % pa mēnešiem uz galvenajām tirdzniecības partnervalstīm

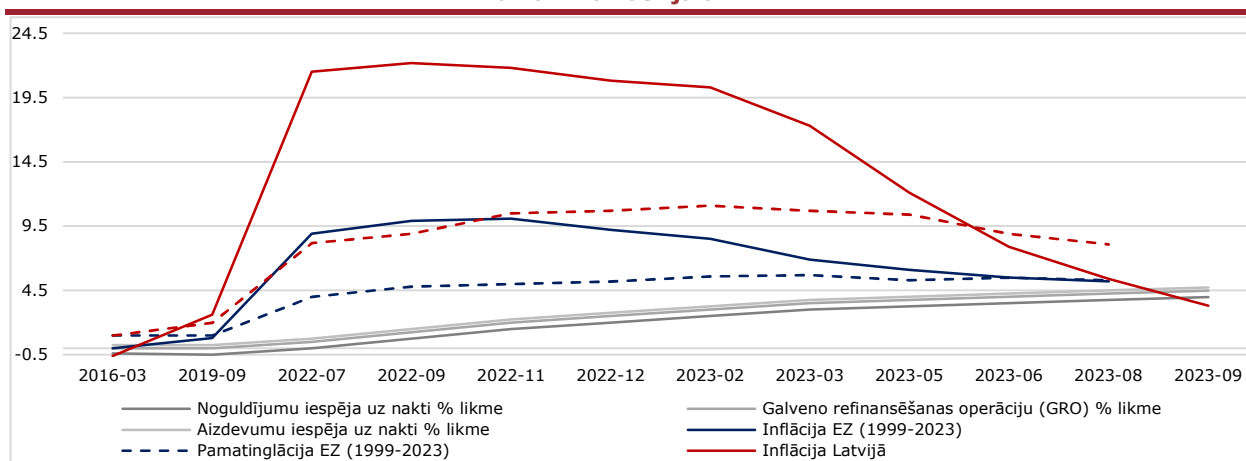
Avots: CSP [ATD040m]

50. Pakalpojumu eksports 2023. gada divos ceturkšņos vidēji pieauga par 12,6%. Skatoties pa darbības veidiem, vislabākie rezultāti ir neklasificētiem jeb citiem saimnieciskās darbības pakalpojumiem, kas divos ceturkšņos pieauga vidēji par 4%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Transporta pakalpojumiem vērojams pieaugums 3,3%, braucieniem (+3,2%) un datorpakalpojumiem pieaugums 1,2%. Savukārt minimāli samazinājies finanšu pakalpojumu eksports, divos ceturkšņos vidēji (-0,2%).

Jaunākie dati par pakalpojumu eksporta rezultātiem pašlaik ir pieejami par jūliju un tie liecina par strauju pakalpojumu eksporta sabremzēšanos – jūlijā, salīdzinot ar iepriekšējā gada jūliju, pieaugums tikai 1,1%. Transporta pakalpojumu eksports jūlijā kritās par 1,6%, bet ceļojumu pakalpojumos bija pieaugums 3,6%.

- 51. ECB ierobežojošās monetārās politikas iedarbība Latvijā ir straujāka nekā Eiro zonā kopumā, kas saistīts ar Latvijā reģistrēto rekordaugsto inflāciju uz ES un Eirozonas fona. Tomēr, neskatoties uz ECB centieniem, mērķa vērtība 2% vēl nav sasniegts, kamēr vairākās Eirozonas valstīs, t.sk., Latvijā bremsējas māsaimniecību patēriņš un pastiprinās sociālā spriedze.** ECB Eirozonā ir veikusi augstāko un straujāko procentu likmju kāpināšanu kopš globālās finanšu krīzes. Periodā no 2022. gada jūlija līdz 2023. gada 10.septembrim, galvenās procentu likmes ir kāpinātas desmit reizes pēc kārtas. Šīs politikas iedarbība Latvijas ekonomikā ir fiksējama no šī gada jūnija, kad novērota pirmā straujākā patēriņa cenu pieauguma sabremzēšanās un inflācija nokritās zem 10%.
- 52. Straujie ierobežojošās monetārās politikas soļi veicināja inflācijas mazināšanos, tomēr ne tik strauji, kā tas sākotnēji prognozēts, par ko liecina neliela inflācijas prognožu pārskatīšana uz augšu un arī ECB pētītie patērētāju gaidu monitoringa rezultāti.** ECB 11. oktobrī publicējis regulārās patērētāju gaidu izpētes (CES) rezultātus, kas liecina, ka augustā ⁴⁹ inflācijas gaidas, patērētāju ienākumu gaidas, mājokļu cenu gaidas un hipotekāro procentu likmju gaidas ir minimāli pieaugušas. Savukārt gaidas attiecībā uz ekonomikas izaugsmi ir nedaudz samazinājušās, vienlaikus nedaudz pieaugot bezdarba gaidām.

3.10. attēls. ECB galveno procentu likmju pārskatīšanas grafiks un inflācijas, un pamatinflācijas dinamika Latvijā un EZ

Avots: ECB un Eurostat, CSP

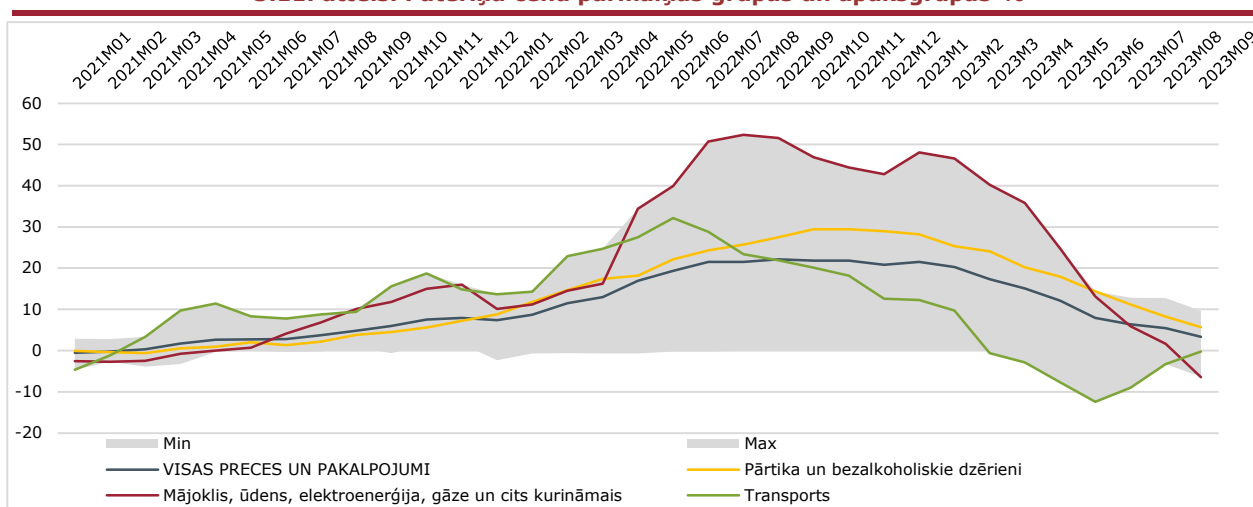
- 53. Saskaņā ar Eurostat novērtējumu augustā, gada inflācija Eirozonā nokritās līdz 5,2%, bet ES līdz 5,9%.** Kopš šī gada maija Eirozonā ir pastāvīgi mazinājusies enerģijas cenu ietekme kopējā inflācijā, augustā samazinājums (-0,34%). Kopš šī gada marta palēninās pārtikas cenu inflācijas ietekme - augustā (+1,98%), arī rūpniecības produkcijai, ar zemu energoietilpību, cenu kāpums palēninājies kopš aprīļa un augustā

⁴⁹ [Inflation perceptions and expectations \(europa.eu\)](https://europa.eu)

tas bija (1,19%), savukārt pakalpojumu cenas samazinās vislīdzīgāk un atsevišķos mēnešos pat pieaug.

- 54. Latvijā CSP dati liecina, ka vidējais patēriņa cenu līmenis septembrī samazinājās līdz 3,3%, salīdzinot ar iepriekšējā gada septembri, savukārt, salīdzinot ar šī gada augustu - fiksēta deflācija (-0,4%).** Skatoties cenu pārmaiņas pa produktu un pakalpojumu grupām, salīdzinot ar iepriekšējā gada septembri, par 9,4% pieauga cenas veselības aprūpei, par 9,3% pieauga cenas viesnīcu un restorānu pakalpojumiem un par 9,6% cenas neklasificētiem citiem pakalpojumiem un precēm. Savukārt samazinājums fiksēts mājokļa izmaksām (ūdenim, elektroenerģijai, gāzei) (-6,4%) un transporta izmaksām (-0,2%).

3.11. attēls. Patēriņa cenu pārmaiņas grupās un apakšgrupās %

Avots: CSP [PCI020m]

- 55. Pazeminoties inflācijai, būtu sagaidāma arī pamatinflācijas mazināšanās, līdzīgi kā tas notiek Eirozonā, tomēr pamatinflācija Latvijā joprojām ir augsta – augustā pēc Eurostat datiem tā bija 8,1%, kas gandrīz par pusi pārsniedz Eirozonas rādītājus.** Latvijā pašlaik šo rādītāju turpina noturēt pakalpojumu cenu kāpums, kas ir kopīga iezīme arī citām ES valstīm un ir saistāma ar darba tirgus spiedienu kāpināt darba samaksu. Latvijas gadījumā pie šādiem pakalpojumiem izteikti ir veselības aprūpe, personīgā aprūpe (t.sk., skaistumkopšana, veco ļaužu pansionātu pakalpojumi), telekomunikāciju pakalpojumi, atpūtas un sporta pakalpojumi u.c.
- 56. Strādājošo darba samaksa pirmajā pusgadā sāka strauji pieaugt, sākot atgūt pakāpeniski kompensēto inflācijas radīto reālo ienākumu kritumu. Reālā darba samaksa pirmo reizi, kopš 2021. gada 4. ceturkšņa, minimāli pārsniedza inflācijas kāpumu, dodot pirmos signālus par patērētāju pirktspējas atgriešanos.** Otrajā ceturksnī bruto darba samaksa pieauga par 12%, bet pirmajā pusgadā vidēji par 12,2%. Mēneša vidējā bruto darba samaksa š.g. 2. ceturksnī sasniedza 1525 eiro, bet mēneša darba samaksas mediāna 1215 eiro. Neto vidējā darba samaksa 2. ceturksnī bija 1114 eiro, bet neto darba samaksas mediāna 888 eiro, kas apzīmē algu līmeni pusei strādājošo Latvijas iedzīvotāju. Otrajā ceturksnī bruto darba samaksa sabiedriskajā sektorā bija 1549, tā pieauga par 12,2%, salīdzinot ar 2022. gada 2. ceturksnī. Privātajā sektorā bruto darba samaksa bija par 30 eiro mazāka (1519 eiro) un tās pieaugums, salīdzinot ar 2022. gada 2. ceturksni, bija 11,9%.

- 57. CSP dati, par ekonomisko noskaņojumu jeb konfidences rādītājiem, pašlaik ir pieejami par septembri. Tie liecina, ka ekonomiskais noskaņojums ir uzlabojies visās nozarēs, tomēr apstrādes rūpniecībā un būvniecībā nav pārvarējis negatīvo vērtību robežu. Šāds pavērsiens fiksēts pirmo reizi pēdējo sešu mēnešu laikā. Arī ekonomikas sentimenta rādītājs septembrī uzlabojies par 1,5 pp. nonākot līdz 96,2% atzīmei, tomēr tas ir zem ilgtermiņa vidējā rādītāja. Arī nodarbinātības gaidas septembrī bija zem ilgtermiņa vidējā 99,4% tomēr, salīdzinot ar augustu, ir uzlabojums 0,2 pp.**

Pakalpojumu sniedzējiem ekonomiskais noskaņojums uzlabojies visstraujāk (+4,5 pp.), salīdzinot ar augustu, sasniedzis 1,5%. Pakalpojumu nozarē darbojas ļoti dažādu profilu uzņēmumi, no tiem visaugstākais konfidences novērtējums septembrī bija kino un video filmu, televīzijas programmu un skaņu ierakstu producēšanas uzņēmumiem (25%), datorprogrammēšanas pakalpojumiem (18,3%) un iznomāšanas un ekspluatācijas līzings pakalpojumu sniedzējiem (17,1%). Negatīvi savu ekonomisko noskaņojumu vērtēja telekomunikāciju uzņēmumi (-12,7%) , apsardzes pakalpojumu sniedzēji (-12,9%) un uzņēmumi, kas strādā nekustamo īpašumu jomā (-12,9%)

Ekonomiskais noskaņojums mazumtirdzniecībā uzlabojies minimāli (+0,3 pp.) un sasniedzis 2,1%. Pozitīvu rezultātu palīdzēja sasniegt mazumtirdzniecības uzņēmumi, kas darbojas nepārtikas preču mazumtirdzniecībā, salīdzinot ar augustu, to noskaņojums uzlabojies par 2,1 pp. Savukārt citos mazumtirdzniecības sektoros noskaņojums samazinājies, īpaši izteikti tas redzams pārtikas mazumtirdzniecībā un automobiļu mazumtirdzniecībā. Pārtikas mazumtirdzniecībā septembrī konfidences rādītājs bija (-2,3%), salīdzinot ar augustu (-5 pp.). Vēl lielāks samazinājums ir automobiļu mazumtirdzniecībā, kur konfidences rādītājs bija (-3,3%) un, salīdzinot ar augustu, tas pasliktinājās par (16 pp.).

Būvniecībā ekonomiskais noskaņojums ilgstoši ir negatīvs, tādēļ tiek pievērsta uzmanība svārstībām pozitīvākā vai vēl negatīvākā virzienā. Septembrī būvniecībā konfidences rādītājs bija (-11,4%), kas, salīdzinot ar augustu, ir uzlabojies par (1,4 pp.) Salīdzinot ar augustu, konfidences rādītājs samazinājies visās būvniecības apakš nozarēs: inženierbūvniecībā (-11,9 pp.), ēku būvniecībā (-0,9 pp.) specializētajos būvdarbos (-8,1 pp.). Būvniecības uzņēmēji, kā būtiskākos ierobežojošos faktoros savai darbībai, minēja darbaspēka trūkumu (31%) un nepietiekamo pieprasījumu (25%), savukārt 32% no CSP aptaujāto būvniecības uzņēmēju nesaskata nekādus ierobežojošos faktoros. Ekonomiskais noskaņojums bija negatīvs arī apstrādes rūpniecībā, septembrī (-8,5%), tomēr, salīdzinot ar augustu, tas minimāli uzlabojies par 0,1 pp. Būtiski ir atzīmēt, ka noskaņojums uzlabojies tieši lielajās rūpniecības nozarēs: pārtikas produktu ražošanā (+1,2 pp.), tāds pats uzlabojums bijis arī gatavo metālizstrādājumu ražotājiem. Savukārt kokrūpniecībā uzlabojums ir par 1,3 pp. No 23 CSP apsekotām nozarēm septembrī, salīdzinot ar augustu, 13 nozarēs fiksēts konfidences rādītāja pieaugums, bet astoņās nozarēs bijis samazinājums. Divās atlikušajās nozarēs uzņēmēju noskaņojums nav mainījies. 28% CSP aptaujāto rūpniecības nozares uzņēmumu nesaskatīja nekādus ierobežojumus savā darbībā, tomēr arī apstrādes rūpniecībā ir aktuāla darba spēka trūkuma problēma (norādīja 16% aptaujāto) un arī nepietiekams pieprasījums (norādīja 46% uzņēmumu).

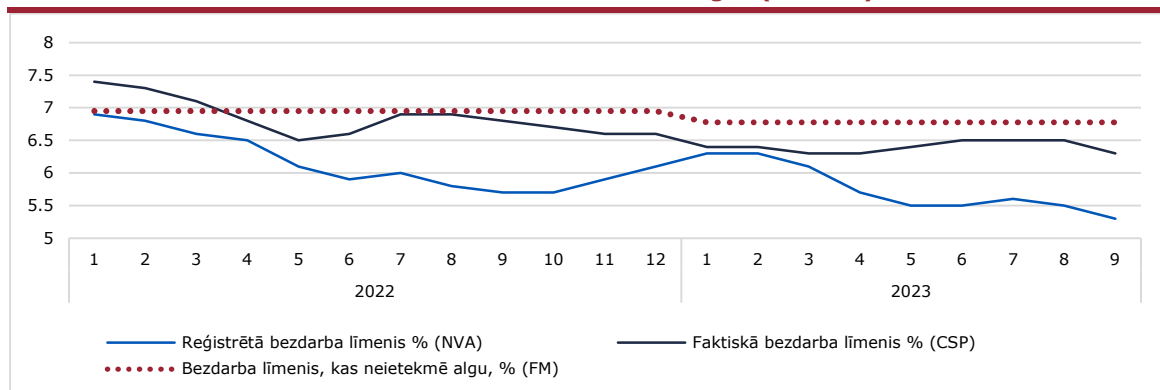
- 58. Nodarbināto darba samaksa pirmajā pusgadā vidēji pieauga par 12,2% un otrajā ceturksnī reālā darba samaksa pārsniedza inflācijas līmeni. Sagaidāms, ka šis nav pēdējais straujais darba samaksas kāpums vidēja termiņa periodā un visdrīzāk tas turpināsies kamēr iedzīvotāju pirktspēja būs atgūta pirms**

krīzes līmenī, tomēr vienlaikus pastāv risks iedragāt ekonomikas konkurētspēju un vēl vairāk paplašināt darba samaksas/produktivitātes plaisu. Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa otrajā ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, pieauga par 12%. Pieaugums, salīdzinot ar pirmo ceturksni, ir 4,3%. Privātā sektorā, salīdzinot ar iepriekšējā gada otro ceturksni, bruto darba samaksa pieauga par 11,9% un bija 1519 eiro, bet sabiedriskajā sektorā pieaugums bija 12,2% un vidējās bruto darba samaksas apmērs bija 1549 eiro jeb par 30 eiro mazāk nekā privātajā sektorā. Bruto darba samaksas mediāna otrajā ceturksnī bija 1215 eiro, bet neto darba samaksas mediāna bija 888 eiro. Otrajā ceturksnī reālā darba samaksa pirmo reizi, kopš 2021. gada ceturtā ceturkšņa, minimāli par 0,1% pārsniedza inflācijas kāpumu, dodot pirmos signālus par patērētāju pirktspējas atgriešanos. LU domnīcas LV PEAK pētnieki vairākkārt norādījuši uz darba samaksas un produktivitātes plaisas paplašināšanos. Produktivitātes pētījumā aplēsts, ka periodā no 2017. - 2021.gadam darbaspēka izmaksas Latvijā pieaugušas par 46,2% jeb trīs reizes straujāk nekā produktivitāte⁵⁰.

- 59. Lai gan IKP rādītāji par pirmo pusgadu liecina, ka Latvijas ekonomika ir nonākusi lejupslīdē, darba tirgus situācija liecina, ka bezdarba līmenis ir zem dabiskā bezdarba līmeņa. Tas ļauj prognozēt, ka ekonomikas lejupslīde nebūs dziļa un ilgstoša.** Septembrī faktiskā bezdarba līmenis bija 6,3% (sezonāli nekoriģēti dati), bet reģistrētā bezdarba līmenis samazinājās līdz 5,3%. Tajā pašā laikā dati par vakanču skaitu, kas pašlaik ir pieejami par 2. ceturksni liecina, ka vakanču skaits ir samazinājies pa 4,4% jeb 1,2 tūkst., salīdzinot ar iepriekšēja gada otro ceturksni. Straujāk vakanču skaits ir mazinājies privātajā sektorā. CSP dati liecina, ka gada laikā privātajā sektorā brīvo darbvietu skaits samazinājās par 1,8 tūkstošiem jeb 10,9%, bet sabiedriskajā sektorā tas palielinājās par 0,6 tūkstošiem jeb 5,7%. Ņemot vērā dažādu nozaru uzņēmumu konfidences noskaņojumu un regulāru darbaspēka trūkuma pieminēšanu biznesu ierobežojošo faktoru vidū, var secināt, ka darba tirgum ir pietiekams potenciāls absorbēt darbiniekus, kas iespējams zaudējusi darbu kādā citā nozarē. Vienlaikus darba tirgū pastāv nesabalansētība saistībā ar darba tirgū pieprasīto kvalifikācijas līmeni un darbinieku pusē piedāvāto kvalifikāciju, kas, t.sk., negatīvi ietekmē ekonomikas produktivitāti un konkurētspēju.

⁵⁰ LATVIJAS PRODUKTIVITĀTES ZIŅOJUMS (2022) LATVIJAS UNIVERSITĀTES BIZNESĀ, VADĪBAS UN EKONOMIKAS FAKULTĀTES PRODUKTIVITĀTES ZINĀTNISKAIS INSTITŪTS "LATVIJAS UNIVERSITĀTES DOMNĪCA LV PEAK" [download \(em.gov.lv\)](https://em.gov.lv)

3.12. attēls. Faktiskā un reģistrētā bezdarba līmenis Latvijā attiecībā pret FM prognozēto bezdarba līmeni kas neietekmē algas (NAWRU)

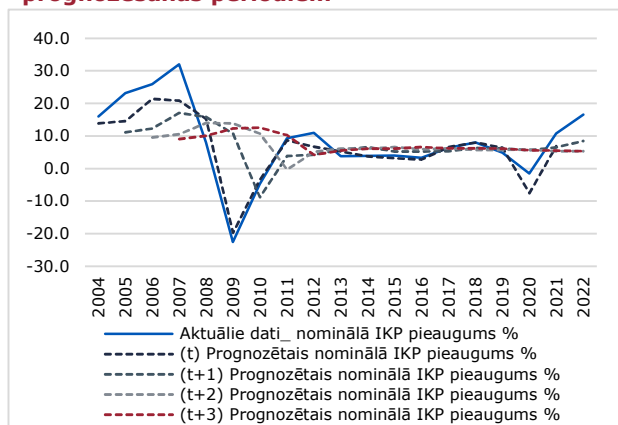
Avots: CSP, NVA, FM

3.3. Makroekonomisko un fiskālo prognožu izpildes pārbaudes rezultāti

- 60.** Starptautiskā publisko finanšu vadības prakse paredz veikt makroekonomisko prognožu precizitātes novērtējumu, lai, pirmkārt, veicinātu caurspīdīgu un uzticamu publisko pārvaldību un, otrkārt, pilnveidotu turpmākās prognozes, īstenojot uz objektīviem secinājumiem par prognožu izpildi balstītu prognožu modeļa uzlabošanu. Šī novērtējuma mērķis ir analizēt Finanšu ministrijas ikgadējās makroekonomiskās prognozes, ar mērķi turpmāk uzlabot vidēja termiņa fiskālo plānošanu. Novērtējums sastāv no rezultātu izklāsta un metodoloģiskajiem skaidrojumiem par prognožu precizitātes novērtējuma aprēķiniem.
- 61. Nominālā IKP prognozes izpildes pārbaude.** Novērtējot CSP datu revīziju ietekmi, salīdzinājumā ar prognozēto, var iezīmēt četrus posmus: (i) periods no 2004. – 2008. prognozes, CSP aktualizētās nominālā IKP novērtējumi ir augstāki nekā nominālā IKP pieaugums novērtēts tā laika prognozēs, tomēr 2008. gada prognozē, līdzīgi kā lielākajā daļā valstu nebija paredzēta ārkārtējā lejupslīde, ko izraisīja globālā finanšu krīze. (ii) globālās finanšu krīzes un pēc-krīzes periods 2009.-2011. CSP aktuālie nominālā IKP novērtējumi ir augstāki nekā tajā laikā prognozētās vērtības. (iii) 2012. – 2019. ir mērenas ekonomiskās izaugsmes periods, kurā nenotiek krīzes un ekonomikas prognozes ir diezgan precīzas, tomēr ar nelielu pārsvaru uz izaugsmes augstāku novērtējumu, nekā ir faktiskais rezultāts. (iv) prognožu izpildes analīzes noslēdzošais periods 2020.-2021. (2022.) ir jaunas krīzes posms, kurā ekonomika piedzīvo visaptverošus Covid-19 ierobežojumus, energokrīzi, reģionā notiekošā kara ietekmi un strauju inflācijas kāpumu. Pašlaik vēl nav pieejami pilna apjoma dati šī perioda analīzei, tomēr redzams, ka faktiskās nominālā IKP vērtības ir ievērojami zemākas nekā tās tika prognozētas pirms pandēmijas, kas bija faktiski neprognozējama krīze. Jau krīzes periodā (2020.g.)veidotās prognozes ir ļoti konservatīvas, bet faktiskā izpilde tās būtiski pārsniedz. Prognoze neietvēra straujo inflācijas kāpumu 2022. gadā, kas attiecīgi ietekmēja arī nominālā IKP strauju pieaugumu.
- Novērtējot prognožu izpildi pret faktu, attiecībā uz prognozēšanas periodiem - tekošais gads (t), nākošais gads (t+1), divi gadi uz priekšu (t+2) un trīs gadi uz priekšu (t+3),

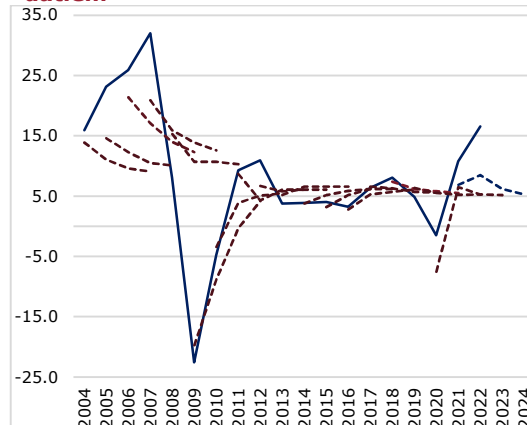
redzami atšķirīgi prognožu izpildes novērtējumi. Attiecībā uz tekošo gadu (t) nominālais IKP biežāk ir novērtēts par zemu (vidējā kļūda 0,5), arī attiecībā uz periodu (t+1) nominālais IKP biežāk ir novērtēts par zemu un kļūdas vērtība nedaudz pieaug (0,8). Attiecībā uz periodu (t+2) kļūdas vērtība ir negatīva (-0,2) un liecina, ka nominālais IKP novērtēts par augstu, līdzīga situācija ir arī attiecībā uz periodu (t+3), kur kļūdas vērtība pieaug līdz (-1,6), tādējādi, prognoze trim gadiem uz priekšu ir vērtēta optimistiskāk nekā faktiskais iznākums.

3.13. attēls. Nominālā IKP pieaugums % – prognoze pret aktuāliem faktiskajiem datiem pa prognozēšanas periodiem

Avots: CSP un FM

3.14. attēls. Nominālā IKP pieaugums % – prognoze pret aktuāliem faktiskajiem datiem

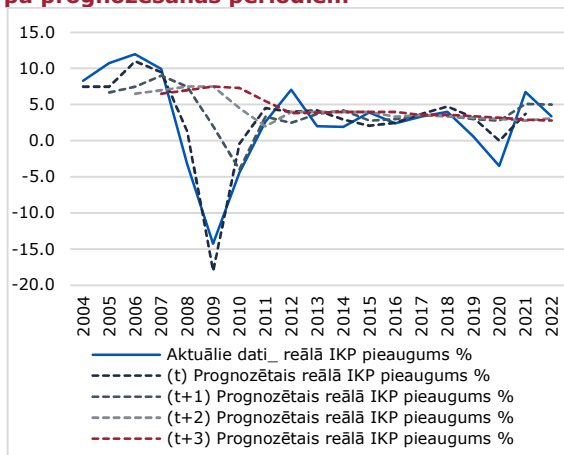

Avots: CSP un FM

- 62. Reālā IKP prognozes izpildes pārbaude.** Līdzīgi kā nominālā IKP novērtējumā, arī attiecībā uz reālā IKP prognožu novērtējumu, pret faktisko vērtību, var iezīmēt četrus laika posmus: (i) periodā no 2004. – 2008. CSP aktuālie reālā IKP novērtējumi ir augstāki, nekā reālā IKP pieaugums novērtēts tā laika prognozēs. Divus gadus pirms globālās finanšu krīzes 2006. un 2007.gadā veidotās prognozes ir diezgan tuvas faktiskai izpildei, bet iestājoties krīzei 2008. un 2009. gadā prognozes ievērojami atšķiras no faktiskām vērtībām. (ii) globālās finanšu krīzes un pēc-krīzes periods 2009.-2011. CSP aktuālie reālā IKP novērtējumi ir augstāki nekā tajā laikā prognozētās vērtības - FM prognozes ir konservatīvas. (iii) periodā no 2012. g. – 2019.g. prognozes svārstās tuvu pie faktiskās izpildes vērtībām. Laikā līdz 2016.gadam prognozēs ir neliels pārsvars uz izaugsmes augstāku novērtējumu, bet no 2017. līdz 2019. gadam FM ievēro konservatīvāku pieeju. (iv) periods – 2020.-2021. (2022.): līdzīgi kā nominālā IKP gadījumā redzams, ka faktiskās reālā IKP vērtības ievērojami zemākas par 2018.-2019. gadā prognozētajām. Reaģējot uz Covid-19 krīzi 2020. gada prognoze ir ļoti konservatīva un faktiskā izpilde to pārsniedz, arī 2021. gada prognoze ir veidota konservatīva. Novērtējot prognožu izpildi pret faktu attiecībā uz prognozēšanas periodiem (t), (t+1), (t+2), (t+3), prognozēšanas kļūdas biežāk liecina par augstāku reālā IKP vērtējumu nekā bijusi faktiskā izpilde. Šāda veida kļūdas ir nedaudz apjomīgākas nekā attiecībā uz nominālo IKP un visos periodos raksturīgs augstāks prognozes novērtējums nekā faktiskā izpilde. Attiecībā uz tekošo gadu (t), reālais IKP biežāk ir novērtēts par augstu (vidējā kļūda -0,2), arī attiecībā uz periodu (t+1), reālais IKP biežāk ir novērtēts par augstu un kļūdas vērtība nedaudz pieaug (-1,4). Attiecībā

uz periodu (t+2), negatīvās vērtības turpina pieaugt sasniedzot (-2,3), līdzīga situācija ir arī attiecībā uz periodu (t+3), kur kļūdas vērtība pieaug līdz (-3,2).

3.15. attēls. Reālā IKP pieaugums % – prognoze pret aktuāliem faktiskajiem datiem pa prognozēšanas periodiem

3.16. attēls. Reālā IKP pieaugums % – prognoze pret aktuāliem faktiskajiem datiem

Avots: CSP un FM

Avots: CSP un FM

- 63.** Salīdzinot reālā IKP prognožu vidējās kļūdas vērtību ar EK pavasara un rudens prognožu vidējās kļūdas vērtībām, var secināt, ka kopumā FM un EK prognožu kļūdas ir samērīgas.

Attiecībā uz tekošo gadu kļūdas diapazons ir no -0,2 līdz 0,5. FM tekošo gadu biežāk novērtējusi augstāk par faktisko izpildi, kamēr EK bijusi vairāk konservatīva. EK rudens prognozes tekošam gadam ir precīzākas, jo prognozētāju rīcībā ir lielāks datu masīvs nekā FM, kas prognozes tekošam un turpmākiem gadiem veido jūnijā.

Vidējās kļūdas izkliede periodam (t+1) - FM un EK ir no (-1,6 līdz -1,4), kas norāda, ka abu prognožu kvalitāte ir līdzīga un abi prognozētāji vērtē reālā IKP izaugsmi nedaudz augstāk nekā ir faktiskais novērtējums. Arī attiecībā uz periodu (t+2) - nav saskatāmas būtiskas vidējās kļūdas atšķirības (-2 līdz -2,3). Visos vērtētajos gadījumos lielākās prognozes novirzes no faktiskās izpildes ir periodā (t+3).

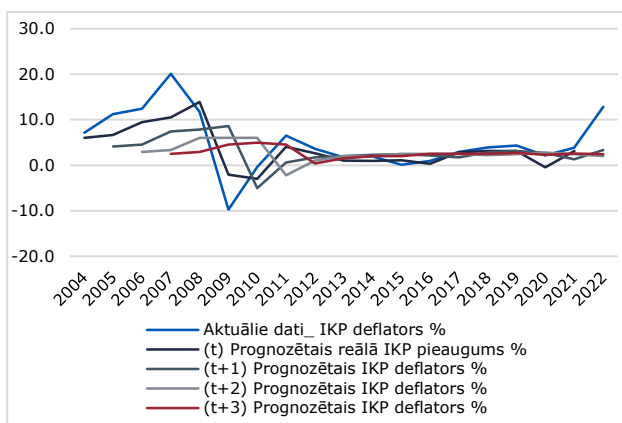
3.2. tabula. FM un EK reālā IKP prognožu kļūdu vērtības

Reālā IKP pieauguma prognožu kļūda	Vidējā kļūda			Vidējā absolūtā kļūda			Vidējā kvadrātiskā kļūda (kvadrātsakne)		
	Tekošais gads	Nākamais gads	Divi gadi uz priekšu	Tekošais gads	Nākamais gads	Divi gadi uz priekšu	Tekošais gads	Nākamais gads	Divi gadi uz priekšu
EK (pavasara prog.)	0.553	-1.572	N/A	2.279	3.972	N/A	2.977	6.266	N/A
EK (rudens prog.)	0.189	-0.976	-2.025	0.744	3.447	4.200	1.149	5.300	7.297
FM (budžets)	-0.197	-1.449	-2.306	2.919	3.370	4.284	4.164	5.268	7.035

Avots: FM, EK un Padomes aprēķini

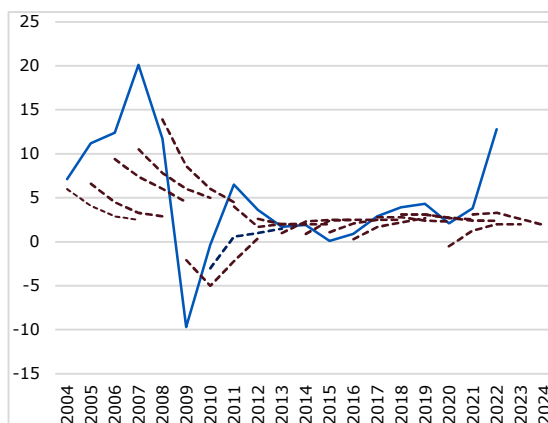
64. Deflatora prognozes izpildes pārbaude IKP deflatora vērtība periodā no 2004.-2007. gadam prognozēta būtiski zemāka nekā bijusi faktiskā izpilde. 2008. gadā izstrādātā prognoze bijusi vistālākā no faktiskās izpildes to būtiski pārsniedzot, atšķirība attiecībā uz 2009. gadu sasniedza 18 pp. Periodā, sākot ar 2012. gadu, prognozētās vērtības tikai nedaudz svārstās ap faktisko deflatora vērtību, atsevišķos gados to pārsniedzot vai atrodoties nedaudz zem tās. 2020. un 2021. gada prognozēs deflatora vērtība prognozēta ievērojami zemāka, attiecībā pret faktisko izpildi, līdzīgi kā citas šī perioda prognozes tā veidota augstas nenoteiktības apstākļos uz ko savos vērtējumos bieži norādījusi arī Padome. Šādos apstākļos iespējas paredzēt straujas cenu svārstības no deflācijas līdz rekordaugstai inflācijai, bija ierobežotas, jo to izraisījušie procesi bija ārēji un nekontrolējami.

3.17. attēls. IKP deflators % – prognoze pret aktuāliem faktiskajiem datiem pa prognozēšanas periodiem

Avots: CSP un FM

3.18. attēls. IKP deflators % - prognoze pret aktuāliem faktiskajiem datiem

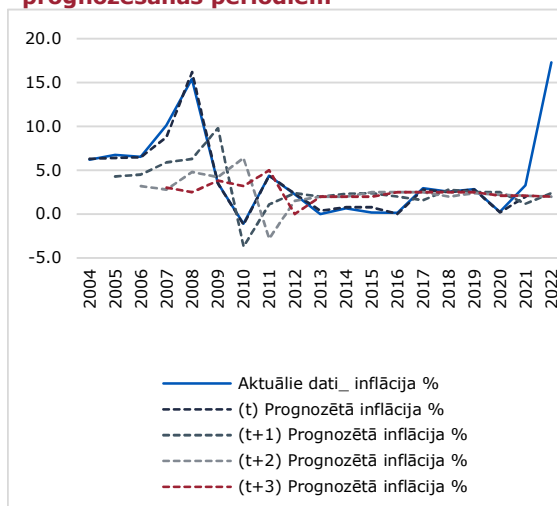
Avots: CSP un FM

65. Inflācijas prognozes izpildes pārbaude. Inflācijas prognozes līdzīgi kā IKP deflatora vērtība, periodā no 2004. – 2007. gadam, tika prognozēta zemāka nekā faktiskais CSP novērtētais patēriņa cenu līmenis. Savukārt 2008. gadā inflācijas prognoze pārsniedza faktisko vērtību, bet 2009.gadā prognoze bijusi ievērojami zemāka nekā faktiskās vērtības, līdzīga aina bija arī 2010. gadā. Sākot ar 2011. gadu inflācijas prognozes būtiski nenovirzījās no faktiskām vērtībām. Šajā periodā makroekonomiskā vide nepiedzīvoja būtiskus satricinājumus, inflācijas līmenis bija diezgan zems un ECB mērķa vērtība 2% šajā periodā tika nedaudz pārsniegta vien 2011. un 2021. gadā. Periodā no 2019. gada līdz 2021. gadam, FM izstrādātās inflācijas prognozes aptvēra arī 2022. gadu. Šajā gadā gan Krievijas kara izprovocētās energokrīzes, gan citu faktoru ietekmē sākās ārkārtējs patēriņa cenu kāpums, kas sasniedza 17,3%. Tā kā karadarbība Ukrainā bija neprognozējams faktors, tas netika ņemts vērā pie prognožu izstrādes, līdz ar to FM prognozētais inflācijas kāpums 2022. gadam novērtēts par zemu un faktiskā inflācija pārsniedz prognozēto par 15 pp..

Vērtējot inflācijas prognožu vidējo kļūdu pa prognozēšanas periodiem, secināms, ka tekošajam gadam (t) inflācija prognozēta ar diezgan lielu precizitāti, tomēr nedaudz augstāk nekā faktiskā izpilde, vidējā kļūda (-0,3). Turpmākiem periodiem vidējā kļūda

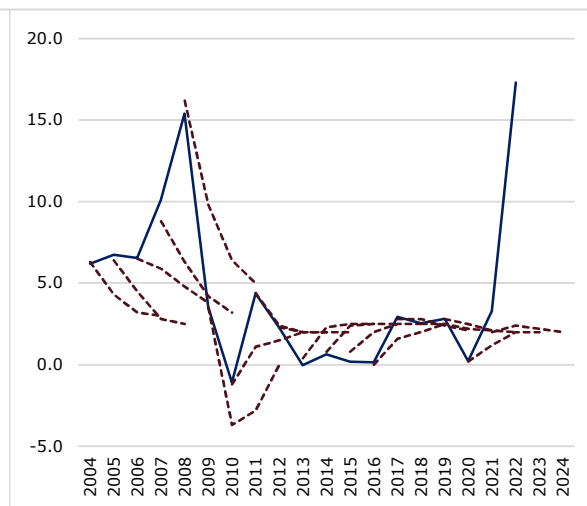
liecina, ka inflācija prognozēta nedaudz zemāk nekā tā bijusi faktiski. Periodā (t+1) vidējās kļūdas vērtība 1,4, periodā (t+2) vidējā kļūda 1,7, bet periodā (t+3) vidējā kļūda 1,6.

3.19. attēls. Inflācija % – prognoze pret aktuāliem faktiskajiem datiem pa prognozēšanas periodiem

Avots: CSP un FM

3.20. attēls. Inflācija % - prognoze pret aktuāliem faktiskajiem datiem

Avots: CSP un FM

66. Fiskālo prognožu izpildes pārbaude

(i) Pamatbudžeta ieņēmumu prognoze un izpilde periodā 2004.-2007.gadā praktiski sakrīt, bet globālās finanšu krīzes priekšvakarā 2007. un 2008. gada plānotie ieņēmumi ievērojami pārsniedza izpildi. Plānošana un izpilde atkal normalizējās 2009. gadā. Periods no 2009.-2014. gadam raksturojams kā konservatīvas ieņēmumu plānošanas un plānu izpildes periods, bet 2014. un 2016. gadā plānotie ieņēmumi ir augstāki nekā reālie. 2019. gadā, Covid -19 krīzes priekšvakarā, plāni par pamatbudžeta ieņēmumiem neizpildās, bet jau krīzes gados, sākot ar 2020. gadu, ir raksturīga ļoti konservatīva pieeja pamatbudžeta ieņēmumu prognozēšanai un šajā periodā plāns tiek vairāku gadu garumā pārpildīts. Protams 2022. gadā plāna izpildi "uzlabo" inflācija.

(ii) Speciālā budžeta ieņēmumu prognoze periodā no 2004.-2007. ir pieticīgāka nekā izpilde, bet globālās finanšu krīzes gadā (2008.) speciālā budžeta ieņēmumi bija prognozēti ievērojami augstāki nekā realitātē izpildījās. Turpmākā periodā speciālā budžeta ieņēmumu prognoze gandrīz vienmēr izpildās, izņemot 2017.-2018. gadus, kad vērojama neliela ieņēmumu plānu pārpilde. Savukārt Covid-19 periodā, līdzīgi kā ar pamatbudžetu, iestājas ļoti konservatīvas fiskālās plānošanas periods attiecībā uz budžeta ieņēmumiem, tādējādi, ieņēmumu plāns šajā periodā izpildās un pat pārsniedz plānoto.

(iii) Pamatbudžeta izdevumu prognoze periodā no 2004.-2006. gadam saskan ar izpildi, bet periodā no 2007. līdz 2009. gadam ir skaidri saskatāmas finanšu krīzi pavadošo taupības pasākumu izpausmes, kad plānotie izdevumi ievērojami atpaliek no faktiskajiem izdevumiem. Periodā no 2010. līdz 2018. gadam izdevumi ar ļoti minimālām atkāpēm atpaliek vai pārsniedz plānu, savukārt, sākot ar 2019. gadu,

iezīmējas cita tendence, kad faktiskie izdevumi būtiski sāk pārsniegt likumā plānotos, kas skaidrojams gan ar Covid-19 krīzi, gan fiskālo nosacījumu ierobežojumu atcelšanu. Tādējādi, izveidojas uzkrāto budžeta deficītu efekts, kuru var nākties koriģēt saskaņā ar FDL 11. panta nosacījumiem, līdz ko to atļaus izlaižu starpība.

(iv) Speciālā budžeta izdevumu prognoze visā novērojumu periodā izlīdzinās ar faktisko izpildi. Tikai 2008.-2009. gadā redzams neliels budžeta taupības pasākumu efekts, kad plānotie izdevumi pārsniedza faktiskos. Arī Covid-19 periodā plāns un fakts būtiski neatšķiras, izņemot 2022. gadu, kad speciālā budžeta izdevumi pārsniedza plānu.

4. Fiskālie skaitliskie nosacījumi VTBI 2024-2026

67. Fiskālās politikas tiesiskais ietvars un tās realizācijas rīki kopš 2020. gada Pandēmijas krīzes ir piedzīvojuši virkni izmaiņu to pielietojumā:

(i) Periodā no 2020.-2023.gada beigām ES ir spēkā izņēmuma klauzula, bet vienlaicīgi valstis saņēma Padomes rekomendācijas, kurās tika analizēta dalībvalstu fiskālā politika un novirzes no Māstrihtas kritērijiem. 2023. gada 24. maijā Eiropas Padome publicēja ieteikumus par Latvijas nacionālo reformu programmu 2023. gadam un Padomes atzinumu par Latvijas Stabilitātes programmu 2023.-2026. gadam⁵¹. Ieteikumos, cita starpā, tika norādīts, ka EK 2024. gada pavasarī ierosinās Eiropas Padomei sākt pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru, pamatojoties uz Latvijas 2023. gada budžeta izpildes rezultātiem. Tādējādi, neskatoties uz vispārējās izņēmuma klauzulas darbību, pārējie ES tiesību akti, kas nosaka fiskālo nosacījumu ievērošanas uzraudzību, netika atcelti.

(ii) Latvijas Fiskālās disciplīnas likums periodā no 2020.-2022. gadam bija spēkā daļēji, jo tā darbību ierobežoja **Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likums**⁵². Šajā periodā veidojot attiecīgo gadu VTBI un SP tika pieņemts, ka Covid-19 pandēmija ir dabas process, kas liek piemērot FDL 12.panta 1. daļas noteikumus un atkāpties no šī paša likuma 10. pantā noteiktā strukturālās bilances apmēra (-0,5%), kā arī citu fiskālo skaitlisko nosacījumu piemērošanas, izstrādājot VTBI 2022.-2024. gadam.

(iii) 2022. gada februārī Krievija uzsāka visaptverošu iebrukumu Ukrainā, kas būtiski pasliktināja militāru apdraudējumu riskus visā Austrumeiropas reģionā. Latvija un arī kaimiņvalstis bija spiestas ievērojami kāpināt izdevumus valsts aizsardzības pasākumiem un bruņojuma iegādei. Šo apstākļu iespaidā, FM formulējusi fiskālās politikas stratēģiju⁵³, kurā MK apstiprināja, ka aizsardzības un iekšējās drošības investīciju finansējuma palielinājums virs 2022. gada līmeņa ir uzskatāms par vienreizējiem pasākumiem. Šie izdevumi vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances aprēķinā Fiskālās disciplīnas likuma 5. panta trešās daļas 3. punkta izpratnē ir pakāpeniski amortizējami fiskālajā telpā piecu gadu laikā. Faktiski tas nozīmēja iedarbināt līdz šim Latvijas nacionālā fiskālajā regulējumā neesošu "vienreizēju diskrecionāru pasākumu" konceptu. Vienlaikus, šāda veida izdevumi ES fiskālā regulējumā netiek klasificēti kā "vienreizēji", līdz ar to, tie nevar būt ietverti kā "one off" komponente strukturālās bilances aprēķinā. Papildus tam vienreizējo izdevumu tvērums, tika nostiprināts likuma "Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam" 5.pantā⁵⁴

(iv) Visā pandēmijas krīzes periodā ES pārvaldības struktūrās, notika darbs pie ES fiskālā regulējuma transformācijas un šo darbu plānots pabeigt 2023. gada noslēgumā. Ņemot vērā, ka ar 2024. gadu tiek atcelta vispārējā izņēmuma klauzula, 2024. gadā ir piemērojami pašlaik spēkā esoši SIP nosacījumi līdz stāsies spēkā tā tiesisko bāzi veidojošo normatīvo aktu grozījumi. Tādējādi, fiskāliem skaitliskiem nosacījumiem,

⁵¹ COUNCIL RECOMMENDATION on the 2023 National Reform Programme of Latvia and delivering a Council opinion on the Stability Programme of Latvia COM_2023_614_1_EN.pdf (europa.eu)

⁵² 33. pants. (1) 2020. un 2021. gadā netiek piemēroti Fiskālās disciplīnas likuma 7. panta trešās daļas, 9. panta un 12. panta trešās daļas nosacījumi. (2) Izstrādājot likumprojektu "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2022., 2023. un 2024. gadam" un likumprojektu "Par valsts budžetu 2022. gadam" un izpildot minētos likumus, netiek piemēroti Fiskālās disciplīnas likuma 7. panta trešās daļas un 9., 10. un 13. panta nosacījumi, bet tiek piemēroti saskaņā ar Padomes 1997. gada 7. jūlija regulas (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu 5. panta otro daļu izdotā atzinuma nosacījumi.

⁵³ Ministru kabineta 12.04.2022. sēdes protokols Nr. 20 (mk.gov.lv) [45. § Informatīvais ziņojums "Par Latvijas Stabilitātes programmu 2022.-2025. gadam"]

⁵⁴ Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam (likumi.lv)

attiecībā uz VTBI 2024-2026, jābūt aprēķinātiem pilnā apmērā, kā tas bijis pieņemts periodā līdz izņēmuma klauzulas ieviešanai 2020. gadā.

Tādējādi, aprēķinot skaitliskos fiskālos nosacījumus priekš VTBI 2023-2026, piemērojama strukturālās bilances mērķu ievērošana pēc ES metodoloģijas (robežvērtība -1% no IKP). Savukārt saskaņā ar FDL, veicama stingrākā skaitliskā fiskālā nosacījuma izvēle no strukturālās bilances nosacījuma rezultāta (FDL 10. pants, kas nosaka robežvērtību -0,5% no IKP), izdevumu pieauguma nosacījuma aprēķinu rezultāta (FDL 13. pants) un pārmantojamības nosacījuma aprēķina rezultāta (FDL 5. panta un ar to sasaistīto pantu kopums). Ir būtiska visu trīs nosacījumu piemērošana, jo stingrākais fiskālais nosacījums kalpo par pamatu maksimāli pieļaujamā strukturālā deficīta noteikšanai.

- 67.** Izsakot viedokli par VTBI 2024-2026, Padome savā analizē un lēmumos balstās uz FDL normu piemērošanas ekonomisko būtību un atzīst, ka ekonomika ir piedzīvojusi vairāku krīžu triecienus, kas prasīja mīkstināt fiskālās prasības. Vienlaikus, Padomes, kā neatkarīgas koleģiālas institūcijas, mandāts ir sniegt likumdevējiem neatkarīgu novērtējumu par VTBI atbilstību Fiskālās disciplīnas likuma normām, kas savukārt nodrošina ekonomikas ciklā sabalansētas fiskālās politikas plānošanu.
- 68.** Padome vērs uzmanību uz sekojošām atkāpēm no FDL fiskālo skaitlisko nosacījumu ievērošanas:

(i) Strukturālās bilances apmērs visam periodam 2024-2026 ir plānots 0,5% no IKP, kas saskan ar FDL 10. panta nosacījumiem, tomēr šī bilances mērķa saturs nevar tikt atzīts par atbilstošu. Šāds strukturālā deficīta līmenis panākts izslēdzot no vispārējās valdības budžeta bilances ne tikai ciklisko komponenti un vienreizējos atbalsta pasākumus, tādus kā: (1) Covid-19 pandēmijas pasākumi, (2) pasākumus enerģijas cenu pieauguma mazināšanai un (3) atbalstu Ukrainas bēgļiem, kas pēc būtības ir vienreizēji ārkārtas pasākumi, bet arī (4) aizsardzības un iekšējās drošības finansējumu virs 2022.gada līmeņa un (5) vienreizējos izdevumus valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai. Padome šajā un arī iepriekšējos ziņojumos norādījusi, ka izdevumi aizsardzības un iekšējās drošības investīciju finansējuma palielinājumam virs 2022. gada līmeņa un arī FM speciāli nodalītās vienreizējās investīcijas (izdevumi) valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai nevar tikt atzīti par vienreizējiem pasākumiem ES Vademecum metodoloģiskajā izpratnē. Ievērojot Padomes viedokli un izslēdzot šādus pasākumus no strukturālās bilances, strukturālais deficīts pārsniedz FDL 10. pantā noteikto līmeni (-0,5% no IKP), līdz ar to šis FDL skaitliskais nosacījums nav ievērots. Padome uzsver, ka Fiskālās disciplīnas likumā vienreizējo pasākumu koncepts nav definēts. Tomēr FM uztur Stabilitātes programmā 2023. – 2026. gadam⁵⁵ definēto pieeju, nosakot atšķirīgus mērķus: saskaņā ar nacionālo un saskaņā ar ES metodoloģiju, kā arī atsaucās uz vienreizējo izdevumu tvērumu, kas ir nostiprināts likuma Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam 5.pantā⁵⁶.

(ii) Saskaņā ar ES metodoloģiju, aprēķinot strukturālās bilances mērķi VTBI 2024-2026.g., no VVBB nominālās bilances izslēgta tikai cikliskā komponente, savukārt iepriekš pieminētie vienreizējie izdevumi vispār netika iekļauti, jo pretējā gadījumā tiktu pār-sniegts arī ES metodoloģijā noteiktais SB deficīta līmenis (-1% no IKP). Tādējādi, saskaņā ar ES metodoloģiju, 2024. gadam strukturālā bilance -1,7%, 2025.gadā (-1,2%), bet 2026. gadā -0,7%. Strukturālā bilance ik gadu tiek samazināta ar soli 0,5 pp., tomēr

⁵⁵ <https://tapportals.mk.gov.lv/meetings/protocols/85f82008-0af8-430c-a9ef-1704b9920e3e>

⁵⁶ Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam (likumi.lv)

2024. gadā tā pārsniedz ES fiskālā regulējumā atļauto strukturālās bilances līmeni par 0,7 pp., bet 2025. gadā par 0,2 pp.

(iii) Koriģēto izdevumu aprēķināšana nav pilnā mērā veikta saskaņā ar FDL noteikto kārtību - jo izlīdzināto izdevumu ES fondu un valsts parāda izdevumu vietā tiek ņemti faktiskie šo pozīciju prognozētie izdevumi attiecīgajā gadā. Lai gan šādā gadījumā skaitliskās novirzes nav lielas, tomēr šāda prakse norāda uz situatīvu FDL normu interpretāciju. FDL 15. pants paredz, izstrādājot ietvara likuma projektu, koriģētos maksimāli pieļaujamos valsts budžeta izdevumus attiecīgajam gadam noteikt tā, lai "vienlaikus tiktu ievērots bilances nosacījums un izdevumu pieauguma nosacījums". Tomēr VTBI 2-24-2026 paskaidrojumos, FM atsaucas uz fiskālo un makroekonomisko nestabilitāti un nosaka, ka izdevumu pieauguma un arī izdevumu pārmantojamības nosacījuma ievērošana ir pamatota gadījumos, kad valsts fiskālais ietvars ir stabils, bet pašlaik tas tā nav. FM piedāvā, koriģēto maksimāli pieļaujamo izdevumu aprēķināšanā, pielietot faktisko attiecīgajā gadā prognozēto izdevumu apjomu, pamatojot to ar FDL 9.pantā paredzēto kārtību. Šī panta būtība ir saistīta ar kompensējošo pasākumu plānošanu gadījumos, kad tiek pieņemts lēmums ar valsts ieņēmumus mazinošu vai izdevumus palielinošu ietekmi. Tādējādi, FM aprēķinātie koriģētie maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi ir plānoti 13,577 mljrd. eiro 2024. gadā, 13,725 mljrd. eiro 2025. gadā un 14,116 mljrd. eiro 2026. gadā.

(iv) Informācija izdevumu pieauguma nosacījuma aprēķināšanai nav sniegta pilnā apmērā, tādēļ Padome balstās uz indikatīviem aprēķiniem. Aprēķini liecina, ka 2024. gadā nominālais IKP pieaugs par 5,5%, tajā pašā laikā izdevumi pieaugs par 12%, bet nodokļu ieņēmumi, t.sk., bankas nodoklis, akcīzes nodoklis u.c. prognozēti 8,9% un paredzamo izdevumu pieaugumu nekompensē. Tādējādi, izdevumu pieauguma noteikumu koncepts pēc būtības netiek ievērots. Attiecībā uz šo FM, paskaidrojumos par VTBI 2024-2026, ir norādījusi, ka augstas inflācijas un kara izraisīto vienreizējo izdevumu prognožu un faktiskās apguves noviržu apstākļos izdevumu pieauguma un pārmantojamības nosacījumu ievērošana nozīmētu, ka potenciāli fiskālā telpa būtu jāsamazina, lai nodrošinātu tādu matemātisku nosacījumu izpildi, kam nav atrodams ekonomisks pamatojums.

- 69.** Parāda nosacījuma izpilde ir atbilstoša Māstrihtas kritērijam. 2023. gadā prognozētais vispārējās valdības parāds ir prognozēts 39,9%, 2024. gadam 41%, 2025. gadam 41,1% un 2026. gadam 41%. Padome atzinīgi vērtē valdības deklarācijā ietverto apņemšanos īstenot tādu fiskālo politiku, kas vispārējās valdības parādu ilgtermiņā vidēji uztur 40 % līmenī no IKP un aicina to ievērot. Padome vērs uzmanību, ka FM prognozē, procentu izdevumu pieaugumu no 233 milj. eiro 2023. gadā līdz 381 milj. eiro 2024. gadā, bet 2026. gadā tas pārsniegs 500 milj. eiro. Tādējādi, papildu VVB deficīta izmaksas pie 4% procentu likmju līmeņa, palielinās valdības procentu likmju izdevumus par vairāk kā 50 milj. eiro turpmākajos gados.
- 70.** Padome vērs uzmanību, ka starptautiskajos novērtējumos Latvijai ir salīdzinoši augsts kredītreitings, kas iegūts, tai skaitā, pateicoties atbildīgai fiskālais politikai. Tomēr ģeopolitiskā situācija negatīvi ietekmējusi S&P nākotnes vērtējumu Latvijai. Aģentūras Moody's kredītreitings Latvijai ir A3 un nākotnes novērtējums stabils, S&P vērtējums A+, nākotnes novērtējums negatīvs, Fitch novērtējums A-, nākotnes vērtējums pozitīvs, R&I vērtējums A nākotnes vērtējums stabils. Augsts starptautiskais novērtējums ļauj aizņemties līdzekļus un pārfinansēt parādu par iespējami izdevīgām likmēm, lai gan ierobežojošās monetārās politikas sekas attieksies arī uz Latvijas parāda apkalpošanas izmaksām.